

1. Drejeri / Chr. / Diff. de Conver-
sione Iudaeorum, Regiomonti
1691.
2. Eckstein / Gottlieb / Summi Dei
Magnatissimum, ex Genes. III.
v. 22. contra Iudaeos, Wittenbergae
1685.
3. Edgardi / Sebast. / Diff. ex Philo-
logia Hebraica, Wittenbergae
1695.

17
JOHANNIS BREVERI,

ISLEBIENSIS,

SS. Theol. & Phil. Doctoris, in Gymnasio Rig. quondam Eloqv.
& Histoꝛ. P. P. & Scholæ Cathedral. Inspectoris, ac postea S. S. Theol.
Prof. Primarii, & demum Regii Ecclesiarum Rigenſium Su-
perintendentis & Petrinæ Pastoris, Consistorii
Assessoris Primarii,

B. M.

DISSERTATIO THEOLOGICA
DE
**TESTAMENTIS
DIVINIS,**

ad illustrandum Oraculum Propheticum Jeremia XXXI. v. 31. ſeqq.

quam

DEO FELICITER ADJUVANTE
et consensu Venerandæ Facultatis Theologiæ Rostochienſis,

PRÆSIDE

SUMME REVERENDO, AMPLISSIMO atque EXCELLENTISSIMO,

DN. JOANNE FECHTIO,

S. S. Theol. Doct. & Prof. Publico longè Celebratissimo, Consistorii
Ducalis Assessore Gravissimo, Districtus Rostoch. Superintendente

Vigilantissimo, Facult. Theol. Seniore & h. t. Decano maximè Spectabili,
*Patrono, Præceptore, Hospite, ac in Christo Patre suo omni obsequio
ac pietate colendo,*

in ACADEMIA, quæ est ad Varnum, perantiqva

ad diem XIV. Novembr. Anno MDCCV.

horis convetis

IN AUDITORIO THEOLOGORUM MAXIMO

repetita vice

publico Eruditorum examini submittit

GEORGIUS CASPARI, Rigâ-Livonus,
BREVERI Nepos.

ROSTOCHII, Typis NICOLAI SCHWIRGEROVII. Anni MDCCV.

IOHANNIS BREVERI

ALSTADENSIS
S. Theol. & Phil. Doctor, in Gymnasio Reg. quondam Elisy.
& Hiltor. L. R. & Scholae Cathedrae Inspektor, ac postea S. Theol.
Prof. Primarius, de demum Regii Hecolatorum Rectorum su-
perintendentis & Petrius Pastor, Consistorii
Alstedens. Primarius

DISSERTATIO THEOLOGICA

DE
TESTAMENTIS
DIVINIS

ad illustrandum Opusculum Professorum Jovis XXI. 27. 1744.

DR. RECHTER ADIVANT

et consilio Venerabilis Rectoris & theologici Rectoris

PRÆSIDI

DR. JOHANNI RECHTIO,
S. Theol. Doct. & Prof. Publico Jovis Celsissimo, Consistorii
Ducis Alstedis Gravissimo, Praeside Rectoris superintendente

Magistro Jovis, et in Corpore Rectoris superintendente

IN AUDITORIO THEOLOGORUM MAXIMO

GEORGIUS CASPARIUS
BREVERI M.D.C.C.

Eximio atqve Clare-Docto

DN. GEORGIO

CASPARI, Rigã-Livono,

SS. Theol. Cultori solertissimo,

S. P. D.

GEORGIUS HENRICUS

GOETZIUS, D.

Ecclesiarum Lubecensium Superintendens.

IGNUM laude est institutum eorum, qui, doctrinæ præfidiis instructi, publica eruditionis specimina edunt, atqve ingenii vires periclitantur. Hâc siquidem ratione Doctoribus, quos habent, publicis ex assè satisfaciunt, atqve Patronorum Vota superant, ac spem de se conceptam felicissimè adimplent, aliisque exemplo sunt, ut eadem virtutis via ad gloriam grassari instituant. Hinc verbis exprimere nequeo, quanto gaudio perfusus undiqve reddar ac delibutus, cum mihi exhibeantur doctorum Juvenum Schediasmata, eruditè conscripta, magnâqve cum ingenii felicitate defensa. Non solum enim libenter ea legere soleo atqve recondere, sed alios etiam admoneo hortorqve, ut pari ratione in publicum prodeant, atqve erudito orbi Exercitationes selectas exhibeant. Hos inter TE quoq; refero, Conjunctissime mi CASPARI, qui hæctenus in alma Rosarum Academia diligentem studiis navâsti operam, atqve erudita Melctemata publicâsti, quibus tuam industriam, discendiqve ardorem singulis declarare studuisti. Et ecce, hoc, quod nunc in cathedram producis, atqve
Com-

✠ () ✠

Commilitonum ventilationi offers, Scriptum novâ ratione TE commendabilem reddit, quippe qui utilissima illa doctrinæ cœlestis capita expendis diligenter, atqve à corruptelis malè sentientium liberare niteris. Et quamvis illud Te non autorem habeat, sed à beatæ recordationis Theologo, *D. Joh. Brevero*, Avo Tuo optimo desideratissimoq; cujus merita *Rigens* grato adhuc deprædicant ore, olim sit conscriptum. Tibi tamen laudem haud proletariam afferet, quod istud denuò in lucem publicam proferre, aliisq; non invidere, atq; pro virili tua, hoc est, masculè & modèstè defendere haud fueris dedignatus. Quapropter TIBI non immeritò de hoc animo gratulor, & Deum præcor, ut eundè TIBI servet imposterû, atq; novis successibus adaugeat subinde, & locupletet. Habes in Clarissima ad *Varnum* Academia Doctores peregregios, quorum usu & colloquio magno cum doctrinæ augmento frueris. Venerabilem illum *Fechium* inuò, à cujus ore diligenter & quotidiè pendes, mecumq; Divinum Numen veneraris, ut hunc Virum Ecclesiæ suæ, huc usq; mirum in modum concussæ, conservet, atq; ab immitium morborum insultibus liberet. Habes *Grapium* meum, sub cujus ductu *Controversas, Theologicas, Exoticas*, præcipuè, examinas, Teq; honoribus aliquando reportandis ritè præparas. Hos atqve reliquos, *Grünenbergium & Krakevitziû*, Fautores meos colendos, quos cum Venerando *Quistorpio* & Clarissimo *Arndio* meo nomine salutes, sectare & imitare, ut in erudita pietate magnos quotidiè facere queas progressus, Deus Te servet, conatibusq; Tuis reliquis adspiret ex gratia, quo *Patriæ* aliquando dulcissimæ, (quam fortissimus ille JHOVA tueatur!) emolumento, ac Familiæ *Breveriano-Caspariane* ornamento esse possis. Vale itaq; & Memoriam Mei, Te sincerè amantis, conseruare perge, atq; eruditæ Mulieres propediè Eruditorum oculis lustrandas spectandasve exhibe. Scribebam Lubecæ d. XXIII. Octobr. A. MDCCV.

✠ () ✠

V I R O
MAXIME REVERENDO, AMPLISSIMO
ATQVE EXCELLENTISSIMO,
DOMINO
M. LIBORIO

 Deptin/

Regio Ecclesiarum Rigensium Superinten-
denti, Consistorii Rigensis Assessori,
nec non ad D. Petri Pastori
Primario,

De singulis officiis præclarissimè merito ac merenti,
Affini atqve Patrono suo
ad eiuſmodi usq; devenerando

S. P. D.

GEORGIUS CASPARI,

Rigâ-Livonus,

S. S. Theolog. atqve Philosoph.
Studioſus.

Vir

VIR MAXIME REVERENDE,

Curatissimus ille librorum censor, Princeps Sophorum, Sapientum hujus avi, omnisque posteritatis miraculum, Salomon, quem ipsa sacra Oracula hocce maculant encomiò, quod parem sibi non habuerit, (a) post ponderatam hominum vanitatem atq; laborem partim inutilem ac frustraneum, partim molestum ac dolorificum, ac oblata contra eundem remedia, alias inter observationes tanquam maximè necessariam, libro suo jam colophonem impositurus, hanc quoque addit.

עשות ספרים הרבה אין קץ :

Facere libros multos non est finis. (b)

Hac de re suo jam conquestus tempore, quid dicturus esset,

Si forte hoc nostrum fato dilatus in avum? (c)

Non fuit mens Sapientissimi Regis, libros usu suo non carentes è manibus legentium excutere; aliàs enim ipsum Sacrum Codicem ex multis libris compositum, cujus scrutinium tamen omnibus ac singulis, tum in aliis sacris libris, tum in ipsis Salomonais Scriptis commendatur, rejecisset, imò frustra pius Rex tot libros composuisset, si legi eosdè nollet. Quin potius inordinatum libros cumulandi modum perstringit, cum inveniatur malos bonis mixtos, & illos hos numero superantes, ut cupidus lector facilius in tractatum pestiferum, quam salubrem incidere possit. Et quid hodiè magis dolendum, quam in librorum bonorum copia majorem adhuc inutilium & noxiorum numerum deprehendi? Id propter meritò cavendum junioribus ac imperitioribus, ne à pernitiosis sibi damnum attrahant, necessaria.

(a) 1. Reg. IV. v. 30. (b) Eccles. XII. v. 12. (c) HORATIUS Libr. I. Sermon. Satyr. X. v. 76.

cellarios verò imprudenter negligent. Quantum profi dolor! maximò cum Ecclesiæ nostræ scandalo possidemus scriptorum fanaticorum apparatus, qui profectò quàm librorum veram ac sinceram doctrinam è verbo DEI haustam continentium longè major. Hi verò, quamvis pauci ac rari, Fanaticis fudesunt in oculis; Quid enim ipsis magis solenne, quàm Systemata & Compendia nostra Theologica inculcare ac contemnere, eosque, qui ea adhuc emendata & aucta divulgari curant, aut recentiora & novissimis controversiis instructa conscribunt & literato orbi communicant, odise? cum tamen ipsi Postillas conscribere nò desinant, quarum tamen longè major copia habetur, (d) ac minor usus est. Quodsi Bibliopola nostra adimus, sæpissimè etiam librorum vix est finis, utilissimos verò tractatus paulò antiquiores sæpè frustra quærimus & interdum adeò raros esse experimur, ut vix ac ne vix quidem in una alterave Bibliotheca inveniantur. Adeò novarum rerum curiosi homines antiquiora, in quibus quandoque plus boni succi latet, negligunt. Quamvis autem libri & tractatus ob famam Auctorum vel lucrum bibliopolarum interdum recudantur, nihilominus disputationes tristia quàm sæpissimè illa fata manent, ut murium ac vermium fiant pabulum, ac postea earum copia non detur. (e) Laudabilis hinc est opera Magnifici Dn. D. JOH. FRID. MAYERI, Præfulis Pomeranorum Meritissimi, qui non ita pridem Theologi quondam Lipsiensium Consummatissimi, D. Henrici Höpffneri Dissertationem de Actibus fidei justificantis, quatenus illa justificat, (f) & recentissimè Ejusdem Meditatio-

a 2

nera

- (d) Si quidem vel solus D. Spenerus 20, vel 30. scripsit.
- (e) Dignum laude est institutum eorum, qui Veterum Theologorum scripta, si valore obsita, & blattis ac tineis exposita, in lucem publicam protrahere, atque ab interitu vindicare, allaborant. Hæc si quidem ratione antiqua ipsorum fides ac pietas, indefessusque labor ac Zelus pro veritate Evangelica susceptus, eò magis innotescere solent singulis, quò majorem promeruerè admirationem.
- (f) Dissertationem hanc destinaverat quondam B. Höpffnerus Actui Promotionis, quando anno 1640, d. 30. Septembris Webero, Grossio, Auerbachio, Bulæo atque

nem de Advocatione Spiritus Sancti ex tenebris iterum in usum publicum prostravit, atque publicæ ventilationi in Academia Gryphica exposuit. (g) Utinā laudabile hocce exemplum & alii imitentur, ac disputationes eruditas, quæ hodiè amplius redimi non possunt, erudito orbi communicent. Ut enim alia taceam, id propter æstimandæ sunt, quia omni tempore unicum veritatis propugnandæ, conservandæ, & salutis Ecclesiæ promovendæ medium fuerunt. (h) O miserum illum Ecclesiæ statum,

atque Höfero supremum in Facultate Theologica gradum conferret, sed tempore quoniam excluderetur, tum habitum quidem non fuit. Postea vero E. Dn. D. Joh. Benedictus Carpzovius, Theologus pariter Lipsiensis edocumatus, & genuinus Disciplina Höpffnerianæ Alumnus, Eiusdem Manucriptorum hæres, cum ex voluntate Facultatis Theologicæ publicas in Librum Psalmorum lectiones, quas inchoaverat E. Höpffnerus, ob mortem autem intervenientem non absolverat, continuaret, Commentationibus in Psalmum nonagesimum primum eandem subjunxit. Vid. *Nov. Liber. Lubec. anni 1704. mense Novembr. p. 328.*

(g) Et illa Meditatio seu Oratio anno 1617. publicè in Acad. Lipsiensi recitata, & ab eodem Carpzovio, in Dissert. *Magog.* in Chemnitzii Lipsiæ 1704. evulgatis, p. 478. commendata. Vid. *Nov. Lit. Lubec. 1705. mense Julio, p. 206.*

(h) Opponendum hoc certè τοῖς διαλεκτικοῖς fanaticis, in primis eorum Coryphæo *M. Valent. Weigelio*, Pastori quondam Zschopaviensi, qui sub initium præfationis, libello suo disputatorio præmissæ, hæc inserit: Ich schreibe allhie ein Disputir-Büchlein/ aber nicht der Meinung/ als könnte man die Wahrheit durchs disputiren erlangen und erlernen/ denn natürlich menschlich disputiren ist diesem Studio also nützlich/ als der Teuffel der heil. Kircken. *William Caton*, qui perfectam jaçtat derebus suorum fratrum intelligentiam, in suo tractatu, quem inscripsit *Matehke Ondersecker*, Amstelædam, 1669. edit. p. 10. ad quæstionem: Warum Sie (Quackeri) nicht gesinnet zu disputiren/ dann woferne die Wahrheit an ihrer Seiten ist/ so können Sie ja wohl ihre Gegensteher mit disputiren überwinden/ etc. ita responderet: Da ist so viel disputirens in der Welt/ welches doch allzumahl unnütz ist/ also/ daß es eine grosse Gnade ist vor das Volk/ daß sie nicht mehr dazu gesinnet sein; dann was guts kan doch daraus entstehen/ oder herfür gebracht werden/ dieweil gemeiniglich durch Disputiren die heil. Schrift verdrehet/ und der Mahme Gottes allzuviel dadurch gennuehret wird/ und viel theure Herzen dadurch bekümmert und beschwerek werden/ durch das verdrießliche disputiren/ daß unter den Menschen geschicht/ wodurch nur viel Streit und Uneinigkeit entsteht/ worinnen dieses Volk

tum, si dissertationes essent! tum sanè haberent adversarii, de quo maximè sibi gratulentur. (i) Ipsum sacrum Codicem si perillustrare velimus, innumeras ille dissertationes continet. Quot in Jobo capita numerantur, tot doctissimæ reperiuntur dissertationes, Theologicam illam Thesin tractantes, quod pios oporteat per multas afflictiones ingredi in regnum DEI, (k) Quoties in Psalmis Regius Propheta idololatriam impugnat, toties ex impotentia idolorum; ex omnipotentia vero, crea-

a 3

tione

Wolck ganz keine Freud und Vergnügen hat etc. Cui jam olim prævixit Jacob Bohme, Sutor Görlicensis, Philosophus Teutonicus aliàs appellatus, uti videre licet in *Myserio magno und vom Abendmahl Cap. ult. von der Lauffe Caput. I. p. 19. seqq.* Similia ferè sunt, quæ habet D. Joh. Hornbeck, de *Confoc. Evang. Part. III. n. IX. Disputationes Et multiplicanti passim controversias magis, Et pro partium acuminæ habent se non uno modo; atque ad constituendam pacem parvam conferant, ut ultra sesquiseculum videri possit, tandem satis disputatum, præsertim de negotio S. Cæne; & post: Nullum opera præstitum iterare illas controversias; acerbè tractare, etiam improbum est. Et iterum: Quapropter tandem aliquando modus istis disputationibus imponendus videtur, vel finis, sive sermone instituantur, sive scripto in Ecclesiis vel scholis. Absurda absurdior! Ficulneum produunt cunctum! Confer contra hosce Quækeros D. JOH. JOACH. ZENTGRAVII, jam Theologi Argentoratensium Primarii Celebrissimi disputationem sub titulo: *Colluvies Quækerorum, olim sub Præsidio B. Dn. D. Dannhavveri Argentorati 1665, habita, quæ inserta est Fasciculo Disquisit. Sacrar. D. Dannhavveri Lipsiæ 1700. edit, num. XXX, D. NEUMANNI Synopsis Errorum Fanaticorum, quos tremuli moderni foveant, & DN. D. SCHEEL GVIGII Quækerisimum Confutatum, aliosq; quos recenset DN. D. GRAPPIUS, Fautor ac Præceptor meus maximè colendus, in Collegio Recentissimarum Controversiarum MSC. Cap. IV. De Quækerismo, Section. I. § 9. Jungimus hisce fanaticis omni jure fidelem præstatam Godofredum Arnoldum, qui in vasto Opere suo, quod *Kirchen- und Regier. Historie* appellat, singulis ferè pagellis nobilissimum hocce studium permultis atque horrendis exornat criminationibus. Eas solidè discussit & ex asse refutavit juvenis quidam petruditus JOH. JOACH. WRENDS in Disput. cui titulus: *Studium Theologie Polemicæ defensum, 1704, sub Præsidio Dn. D. Fechtii nostri hæc loci habita.***

(i) Tum & hic obtineret illud, quod tempore Saulis: Faber non inventus est in universa terra Israël; I. Sam. XIII. v. 19. (ut hic carnaliter, ita tum spiritualiter intelligendo.)

(k) Actor, XIV. v. 22.

tionē ac providentiā aeterni Triunius ac veri DEI argumēta depromens contra supersticiosas gentes ac pertinaces Judæos disputat. Quæ certè disputationes usu suò caruisse impossibile est, cum verbum DEI nunquam sit inefficax. Memorandum mihi certè videtur exemplum, quod unica disputatio Prophetæ Jeremiæ salutē esse potuerit, ipsumque vivum servaverit. (1) Fuit illa ipsa, quæ intercessit Sacerdotibus Judæicis cum Jeremia, Principibus & quibusdam Senioribus. Habuerat hic Propheta concionem nimis duram ac auditoribus ingratam; tūc [sunt verba Scripturæ] *allocuti sunt Sacerdotes & Propheta Principes (illos) & omnes Seniores populi dicendū: Reatus mortis est viro huic: quia prophetauit contra urbem hanc, quemadmodum audivistis auribus vestris.* Si formaliter argumentum proponatur, sequens erit: *Quicumque contra civitatem hanc loquitur, huic reatus mortis.* Atqui Propheta Jeremias contra civitatem hanc loquitur. Ergo. *Quid autem ad hoc Propheeta?* Respondebat ipse limitandō duplici modō majorem: Sic enim ipse: *Jehova misit me;* quasi argumentatus: *Quicumque propriō ausu prophetat contra hanc civitatem, illi reatus mortis; concedo majorem, nego Minorem.* Rursus: *Quicumque Jehova se mittente prophetat contra hanc civitatem, illi reatus mortis; nego majorem.* Hunc argumenti nervum denuò repetit: *In veritate misit me Jehova ad vos, ad loquendum in auribus vestris omnia verba hæc.* Hæcerat oppositio adversariorum ac Prophetæ ad illam responsio. Cum autem fuerit Dissertatio Politico-Ecclesiastica de Juribus Majestatis circa Sacra, Principes Præsides existisse opus fuit, qui solutionem oppositorum argumentorum à Respondente datam approbantes dicebant: Non est viro huic reatus mortis, quia in nomine Jehovæ, DEI nostri, locutus est ad nos. Ulterius Seniores quidam discursum continuabant, exemplum Michæ in diebus Hiskia, Regis Judææ adducentes, qui etiam allocutus erat universum populum Judæ, dicendō: *Sic dixit Jehova Zebaob; Zijon sicut ager arabizur, & Hierosolyma acervi erit; mons autem domus in excelsa sylvæ. Num pergunt) occidendō occiderunt eum Hiskia, Rex Judæ, & universa Ju-*
da?

(1) Jerem, XXVI, Cap. tot.

da? nonne timuit Jehovam, & deprecatus est facies Jehove; penituitque Jehovam mali, quod locutus erat contra eos? Ergone nos erimus facientes malum magnum contra animas nostras. Quæ Porismata ex concione Jeremiana ac superiore disputatione educta procul dubio prolixioribus argumentis firmarunt, quàm nobis hîc proposita sunt. Hic profectò fuit tum temporis usus Disputationis Jeremianæ, qualem si instituisset Urias Propheta similè in periculo versatus, forsan ipsum triste illud fatum non manisset, quod Jeremias *ais in mōdō* recenset. Quamvis enim absolute negare nequeamus, æque ut Jeremiam divinam vocationem, postquam jam delatus erat, causatum esse, tamen nec affirmare hoc Scripturæ auctoritas, quæ ne *per* quidem hac de re habet, jubet, nec contrarium suspicari Prophætæ timor vetat. Suò ergò hoc remittimus loco, cum nobis sufficiat insignem usum Dissertationis Jeremianæ considerasse. Fuit autem, si illum ulterius examinabimus, varius. (1) Prophetam vivum servavit. (2) Terram Judæam à sanguine innocuo, qui aliàs foret effusus, liberavit. (3) Principes ac universum populum ad pœnitentiam agendam incitavit. Quàm egregia etiam fuit illa Dissertatio mulieris Cananæ, (m) quâ invictum vicit, disertum ad silentium redegit, imò non tantum ad silentium, ut objectiones non ulterius obtrudi possent, sed mox ad victas offerendum manus, & ingenuam confessionem reportatæ victoriæ filium DEI permovit. Spernebat dilectissimus Salvator noster ipsius clamores & ad preces durius ipsi respondebat: *Non est, dicens, bonum, sumere panem filiorum, & projicere canibus.* Formaliter hoc esset argumentum: Quicumque panem liberorum projicit canibus, ille malè facit. Atqui ego, si te adjuvem, panem (beneficiorum divinatorum) liberorum (Judæorum) projicio canibus, (gentibus) qualis tu es. Ergò. Quid nostra Cananæ? Respondet, negandò minorem; cum aliis adhuc detur panis, qui non est liberorum, sed canibus debetur. Sic denuò habuimus Disputationem, quæ magnum præstitit

usum

(m) Matth. XV. v. 22. seqq.

usum, (1.) Cananæ, cujus filia à Dæmonio liberabatur, (2.) filia, quæ liberabatur, (3.) adstantibus, qui procul dubio ex fide hujus mulieris & commendatione ejusdem à Christo facta accensi sunt ad imitandum eam, fructusque in fide uberiores capiendos. Dies me deficeret, si dicerem de Disputationibus Servatoris nostri, quæ ipsi intercessere cum Pharisæis ac Herodianis de Censu Cæsaris, (n) cum Sadducæis de Resurrectione, (o) rursus cum Pharisæis de Messia Filio Davidis, (p) quæ, si, ut mereretur, tractare vellem, non Præfatio quædam, sed integer conscribendus esset Tractatus. Adeo enim nervosè adversariorum sophismata eludit Doctor Summus Dominus noster Jesus Christus, ὁ ἐξυσιώων ὅλων, disputans; Nunquam certamen cum hostibus iniit, quin semper argumenta firmissimis Scripturæ sacræ testimoniis innixa attulerit. Morem hunc Servatoris imitati sunt Apostoli. Paulus συμβιβάζων docebat, quod ille, quem prædicaret, esset Messias; (q) συμβιβάζων verò est adversariorum objectionibus probationibus solidis occurrere. Articulum de Justificatione tractans, λογίζομεν, inquit: Legitimè ex præmissis colligimus. (r) Qui mos, uti maximum habet utum, ita adversariis nostris, disputationum hostibus, exosus est, qui malunt Phariseorum more pro autoritate quidvis asserere non fluente ex veris præmissis sententiâ, neque ex Scriptura probata, vel si maximè Scripturam adducunt, nervum probandi non ostendunt, imò sæpissimè non possunt, quia Scripturam truncantes detorquent verba quandoque & sensum, sic enim facilius latere ac imperitis fumum vendere possunt, si statum controversiæ non ritè forment, quo ad unam æque ac ad alteram sententiam inclinare videri possint. Id quod merito in D. Spenero, Theologo quondam Berolinensi, reprehendit Summè Reverendus Gedanensium Theologus Dn. D. SAMUEL SCHELGVIGIUS, illustre Ecclesiæ Lutheranæ decus ac præsidium, cum judicium Spenerianum de Scriptis Prætorii ac Sta-

tii

(n) Matth. XXII. v. 16. seqq. (o) ibidem. v. 23. (p) v. 42. (q) Actor. IX. v. 22.
(r) Rom. III. v. 28.

tii ex iisdem collecto gazophylacio (der Schatz-Kammer) adducens, inquit: Ist ein merckwürdiger Kunst-Griß den Schwärmern überzubehffen/ und doch bey dem Nahmen eines aufrichtigen Lehrers zu verbleiben/ wenn gesaget wird/ man billige nicht alles/ ohne gnugsame Anführung dessen/ was nicht zu billigen sey. Solchergehalts meint Herr D. Spener bei den Unsrigen sowohl als bei seinem Anhange durchzukommen; weil ein jeder sich bereden werde/ er billige/ was ihm behage/ und verwirffe/ was ihm mißgefalle. (s) Multa etiam obscure & confuse proponunt, ut non appareat, quænam ipsorum sit sententia, quod itidem alibi laudatus Theologus D. Spenero, (qui tamen assecclas suos longè impudentiores probitate vicit, ut iustior adhuc de quolibet eorum querela hæc institui possit) objicit: Ich erinnere mich aber vorgängig/ was der Heil. Geist (Exod. XXXII v. 25.) von Aaron/ da er den Iseaeliten zum Räuber-Dienst behülfflich gewesen war/ meldet: Er habe das Volk los gemacht durch ein Geschwäze. Auf dergleichen verläßt sich Herr D. Spener: Er schwäget/ was ihm einkommet/ es reime sich zur Sache oder nicht: Meinest/ wenn er nur etwas einwendet/ so solle sein Volk hiedurch schon los werden. Welches damit es ihm fehl schlaege/ bin ich bedacht/ allenthalben den Kern der Sache in bindige Schluß-Reden zu fassen/ um also den schlüpffrigen Nal/ welcher sonst leichtlich entwischet/ desto fester zu halten. (t) Hic certè modus, ut supra evicimus, longè tutior ac Scripturæ Sacræ convenientior est. Possent hæc ulterius ex universa Historia Ecclesiastica demonstrare, si opus foret, ac instituti mei ratio id permitteret. Quid enim Concilia fuerunt nisi Disputationes Theologica, quibus Orthodoxi contra hæreticos suam doctrinam probarent? Gavissum etiam ob hunc felicem successum Concilium Tridentinum fuisset, nisi quibusdam Theologis veritatem vindicantibus alii Papæ jurati servi dixissent, se non contentisse ad Lutheranorum dogmata confirmanda, in veritatem illorum inquisituros, sed ad ea simpliciter improbanda. Qvod si

b igitur

(s) Sectirischer Pietistenes Part. II. Num. XXV. p. m. 48.

(t) In dem gründlichen Erweiß/ daß Herr D. SPENER in der eilfertigen Vorstellung sich sehr übereile/ von dem Eingange der eilfertigen Vorstellung/ p. 6, Num. 6.

igitur ingenue confitendum est : Dissertationes Theologicae secundum verbum Divinum instituta non rixandi & altercationis studio, sed praesertim veritatis amore & sinceritatis cupidine, sunt unum tutissimum ac facillimum medium, cujus ope quovis tempore quavis dogmata dijudicare possumus. Id jam confessus est Theologus inter primos & primarios hujus Academiae Rostochiensis Doctores insignis, B. DN. DAVID CHYTRÆUS, (u) abAFFELMANNO itidem in hac Academia Theologo inclusissimo allegatus in Programmate publico de utilitate Disputationum, (x) cujus tamen verba tanquam prolixiora suo legi loco malimus. Subscribit ipse D. SPENERUS: (y) Es ist an dem / daß die Vertheidigung der reinen Wahrheit / und also auch das Disputiren / so ein Theil derselben ist / muß in der Kirchen sowohl erhalten werden / als andere zu der Erbauung verordnete Verrichtungen: und stehet uns Christus / die Apostel und dero Nachfolger zum geheiligten Exempel vor Augen

(u) Cujus vitam synoptice descripsit MELCHIOR ADAMI in *Vita Germanor. Theologorum Part. 1. p. m. 223. seqq. Edit. Francofurt. ad Moenum in fol. 270f.* Prolixius autem peculiari in *Oratione M. JOH. GOLDSTEIN, Pastor Eccles. Rostoch. ad D. Nicolai, Oracionibus Chytræanis annexa, & DN. D. FECHTUS noster in Apparatu ad Epistolas Marbach. Cap. 17. num. XI. p. m. 63. seqq.* & neperime in *Oratione de Vita Chytræi*, cum Recloratum Academiae deponeret, anno 1703. recitata, Famam Theologi hujus incomparabilis adversus maledicta archi-sycophantæ illius *Codofredi Arnoldi* masculæ vindicavit M. JOACH. MANTZELIUS Amicus noster & summatissimus, in *Disputatione sub Prasidio Dn. D. Fechtii Anno 1704. Rostochii proposita.*

(x) d. 1. Jan. 1620, quod legitur in *Syntax. Exercitat. Academic. Part. 1. Num. XXXV. p. m. 1101. Es seqq. Edit. Lips. 1674.* Confer de hac materia præter Affelmannum jam citatum LIMNEUM in *Jure Publico Tom. III. Libr. VIII. Cap. VI. num. 71. fuse.* D. JOH. FESTING. JC. *Es Antecessorem quendam Megapol. de Dissp. Utilitate &c. Inter Meditat. Acad. num. 4. 1682.* HOTTINGER. in *Bibliothecario. p. 5. 95. Es 369.* MAGNIFIC. DN. D. MAYER. in *elegantissimo Programmate Hamburgensi. 1697.* B. D. SEBAST. SCHMIDT. *Præfat. Fasc. Dissp. Theol. THOM. CRENUM Præfat. Fascic. Dissert. Histor. Criticar. Rostochami 1691.* alioque, quos summo studio, collegit atque recensuit B. D. THURMANNUS in *Bibliotheca Academica. Halæ 1700. typis expressa. p. m. 28. Es seqq. ut & Dn. D. Schelvigii Synops. Controv. Pietistic. p. 372. ibidemque autores citatos.*

(y) in *Piæ Desiderii p. 118.*

gen/die auch disputiret/ das ist/ die gegentheilige Irrthümer kräftig wiederleget/ und die Warheit beschützet. Hingegen würde derjenige die Christliche Kirche in die größte Gefahr stürzen/ der diesen notwendigen Gebrauch des geistlichen Schwerdts/ des göttlichen Wortes/ so ferne es gegen die irrigen Lehren gebraucht werden solle/ wegnehmen und verworffen wolte. Et alibi (z) sententiam suam ita proponit: Der wahre Nutzen der Disputationum ist vornehmlich/ der das die Studierende durch diese gleichlähm Spiel. Kämpffe zu denjenigen ernstlichen und wichtigen bereitet werden/ wo der Kirchen und der Warheit daran lieget/ das dergleichen angestellet werden: ferner das auch die Ingenia gelibet werden/ und eine Fertigkeit erlangen/ das ihrige geschwind zu erweisen/ und auff die Einwürffe zu antworten: welche Gewohnheit und Fertigkeit das natürliche Urtheil trefflich stärcket/ und in dem ganzen Leben viel nuhet. Also wer allerdings sich der Übung der Disputationen enthält/ beraubet sich desjenigen Vortheils/ dessen sich auch derjenige beraubte/ welcher/ da er zum Kriege bestimmet ist/ die Gelegenheit sich in den Waffen zu üben versäumete/ und wolte es nur bey der natürlichen Fertigkeit sich zu schützen lassen/ welches ihm demnachleins reuen würde. Hactenus D. SPENERUS. Idem verò modus, qui in disputationibus in cathedra & in conventu publico institutis observatur, tenetur etiam in conscribendis disputationibus, ut non opus sit ipsis hunc usum denegare, siquidem illæ summâ quam sapissimè diligentia conscribuntur, ac plus quam vasta volumina præstare possunt. Cum enim publicæ ventilationi sistantur & accuratissimum ac rigorosissimum eorum examen sit expectandum, utique quilibet certamen disputatorium aggressurus summam diligentiam impendere debet, ne extra oleas vegetur, sed disputatione benè elaboratâ ac facundâ lingvâ appareat. Majorem enim illæ usum habere debent, quam dissertatio oretenus facta, cum quàm verissimum sit illud:

Vox audita perit, litera scripta manet.

Idque propter minimè commendandum, si quis disputationem non ad eò accuratè elaboratam & de materia non admodum grata publico examini sistat, sed majorem inde fructum

b 2

sentiet,

(z) Wieder den Unfug der Pictisten/ Cap. 11. n. 29. p. 137. scg.

sentiet, si dissertationem quendam scribat de materia curiosa ac doctâ elaboratione dignâ; inprimis si sit nova & nondum sufficienter pertractata satisque difficilis (quales sunt Disputationes *Anti-Pietistica*, *Anti-Chilistica*, inprimis verò *Anti-Indifferentistica*, quæ nostrâ ætate, quâ hæc monstra totam Ecclesiam nostram inundare velle videntur, maximè ventilari merentur,) ut ita se in aliquo dogmate & articulo fidei solidissimè instruat, legat diligenter auctores, qui materiam illam tractârunt, & tùm pro virili operam navet, ut quàm nitidissima dissertatio prodeat. Cum verò, *Vir Maximè Reverende*, tanta sit disputationum utilitas, nemo mihi vitio vertet, quod præsentem Disputationem B. Avi mei, post fata etiam filiali amore prosequendi, suprâ laudatum *Magnifici Dn. D. Majeri* exemplum imitatus, denuò typis vulgari curaverim, ejusque publicè defendendæ onus in me susceperim. Brevis ut causas instituti mei ac summi in B. Virum affectus exponam, (quas omninò latere ne ipse quidem mihi persuadere possum) ut de Auctore, qualis & quantus sit, constet; hunc in finē paucissimis tantùm proferâ, quæ prolixiora repeti poterunt ex *Programmate* B. DN. PARENTIS mei in obitum ipsius anno 1701. die 25. Augusti Rige conscripto, *Memoriisque Theologorum Plurimum Reverendi ac Doctissimi DN. M. HENRICI PIPPINGII, S. S. Theol. Baccalauræi & ad D. Thomæ in Patria Ecclesiæ, Litsie hócannò 1705. excusis*, inserto. (aa) Fuit autè Auctor præsentis Dissertationis *Vir B.* dum viveret *Maximè Reverendus, Amplissimus & Excellentissimus JOHANNES BREVERUS, Islebiensis, S. S. Theologia & Philosophiæ Doctor, Primus Ecclesiarum, ad civitatem Rigensem spectantium, Superintendens R. gius, Confessorius Rigensis Assessor, nec non Pastor Primarius ad D. Petri. Quemnam jam vel audito ejus nomine latet, eum propter summam diligentiam,*

(aa) p. m. 927. seqq. cui pro hoc officio meritò maximas persolvo grates, *Excerpta illius exhibent Excell. Dn. Collobores Actorum Eruditor. Lipsensium ab ann. 1705. mens. Majo, p. 230. seqq. Nova Literaria German. Hamburg. collecta ann. 1705. mens. April. p. 130. seqq. & celeberrimi Collobores, (quorum inter præcipuus est DN. D. VAL. ERNEST. LOESCHERUS, Superintendens hodie Delicensis. Vid. Nov. Literar. German. Anno 1703. mens. Januar. p. 25.) der Unschulbigen Nachrichten von alten und neuen Theologischen Sachen anno 1705. andere Ordnung p. 13. & seqq.*

tiam, quam statim in studiis Academicis prodidit & sinceritatem postea in munere suo, quò dexterrimè ad annum ætatis suæ quintum & octogesium, quò vires simul & vita eum destituerunt, præstitam eruditis pariter ac illiteratis perquam carum fuisse? Ortum & incunabula in inclita illa urbe Islebia, Comitatus Mansfeldensis Metropoli, D. Martini Lutheri patria, accepit anno 1616. d. 11. Martii, Patre *Johanne Breuer*, *Confessorii ibidem Secretario*. Quo extincto anno 1634. d. 26. April. ad extera loca profecturus, Patriæ suisque valedixit. Islebia, post varia loca visa, d. 21. Maji Lubecam venit, iterque maritimum suscipiens d. 18. Octobr. Rigam felici sidere appulit: mox civis factus Gymnasii Rigensis, in quo triga Clarissimorum Professorum, *Samsonius*, *Hövelius* & *Serouborgius*, publicè tunc docebant. Post quadriennium anno nempe 1630. d. 4. Maji Lubecam solvit, ac die 9. Julii Marpurgum venit, studiis operam navaturus Academicis. His enim feliciter provehendis abundè jam provisum erat à Reipublicæ nostræ Proceribus, qui abiturientem, licet peregrinum, stipendiò comitabantur amplissimò: quippe usibus Celeberrimæ Civitatis Rigensis divinitus destinatum non vanè augurati. Ipse interea *Justo Feurbornio*, *Johanni Steubero*, *Menano Hannckenio*, *Casparo Ebelio*, *Balthasari Schuppio* inprimis attendebat. Hòc Prologò *M. Varroem*, rei *literariæ Esculapium*, oratione publicà præsentabat; *Isò Præside de Veritate Philosophiæ* *Prima contra Guilelmum Anesum* solenniter disputabat; *Illis Ducibus*, tam publicè quàm privatim hostibus Ecclesiæ obviam ibat. Anno 1640. ætat. 24. d. 3. Septembr. *Sophiæ* coronamentis ornatus est, loco ipsi assignato quatuordecim inter Candidatos præcipuo. Anno 1641. d. 9. Januarii Marpurgum abiit & Helmstadium d. 4. Aprilis attingens contubernio & convictu *Dn. D. Georgii Calixi* usus est; ita tamen, ut in *Horneji* etiam & *Conringii*, aliorumque magni nominis Virorum familiaritatem penetraret. Cum verò morus bellici ipsum illustri Julia expellentes, quod ulterior ejus via minus tuta esset, Brunopolitanis vel invitum alligârunt: hic ne tempus malè falleret, studio incumbebat homiletico. Interea *Nobilissimus* & *Perseverentissimus Senatus Rigensis*

Rigenſis abſentis etiam *Breveri* memor diē 21. Septembr. literas mittebat, quibus beneficiarium ſuum ad *Profeſſionem Utriuſq; Elo- quentię* in Collegio ſuo obeundam invitabat. Ecquid verò *Beatiſſimus Noſter* denegäſſet Rigæ ſuæ, quæ ſtudioſorum impenſas haſtenus ſuppeditaverat liberaliſſimas & cui ſe totum debebat? Gratū proinde animū erga Ampliſſimū Senatū obſervantiſſimā reſponſione conteſtatus oblatam ſpartā lubens ſibi imponi patiebatur. Tūm verò iter in Bataviā, quod antea meditatus erat, indulgentibus benevolentiſſimis Patronis, quin novos ſumptus ſubminiſtrantibus ſuſcepit. Brunſviga Bremā & inde per Friſiā Occidentalem & Orientalem Lugdunum Batavorum abiit. Bremæ cum *Conrado Bergio & Ludovico Crocio*, Francqveræ cum *Nicolao Vedelio*, Gröningæ cum *Job. Altingio & Vörtio* de Momentis Controverſiarum, quæ nobis cum Reformatis intercedunt, egit. Amſtelædami *Gerhardi Job. Foſſii & Caſpari Barlet*, Leydæ *Mariæ Zuerii Boxhornii & Danieli Heiniſu* crebrā conſvetudine uſus fructum ex iſta peregrinatione retulit uberrimum. Anno 1642. ſub initium menſis Aprilis, relicto Belgiō, Lipſiam profeſſus ſalutabat Celeberrimos Theologos, *Johannem Höpſnerum, Danielem Henriçi, Chriſtianum Langium*; *Johanni Benediſto Carpozio*, Patri, non ingratus, ad quem, ignotus licet hospes, ſuā tamen eruditione ſe notum reddens, diverterat. Ad Matrem *Magdalenam Happach* (bb) viſendam Iſlebiā pergebatur, defunctus ibidem rebus ſuis, Wittebergam ſe recipiens, ut Lutheri etiam in Cathedra, Civis Lutheri, proſtaret. Vix enim civitate donatus Academicā menſe Septembri *Aſſertionum Theologicarum Decuriam ad locum Propheticum Jeremia Cap. XXXI. v. 31-34.* (quam titulō tantū mutato, paucisq; additis jam exhibeo) ex iſtitutis hinc inde cum Viris doctis, etiam adverſariis, diſcurſibus collectam moderante *Plurimum Reverendo & Excellentiſſimo DN. JAC. MARTINI, S. S. Theol. Doctore, ejuſq; Profeſſ. Primum, Academiae Witteb. Seniore Facult. ſuę p. r. Decano, Templic; Arcie Prepoſito & Conſiſtorii Eccleſiaſtici Aſſeſſore*, Hospite ſuo faventiſſimo, publicæ diſquiſitioni ſubjecit. (nunc denuō examini publico

bb) *Johanni Happach*, Medicinæ Doctozis & Illuſtrium Comitum Mauſfeldenſium Archiatri filiam.

lico sub Præsidio DN. D. FECHTII, Patroni & Præceptoris mei maxime suscipiendi, quem Theologum Ecclesie Orthodoxa causa in multos ad hoc ankos incolumem præstet divina bonitas, heic Rostochii subjiciendam.) Cum jam laudatissimus Martini, gravissimus Lyserus, acutissimus Hülsemannus, aliique Brabeuta Wittebergenfes ad summos illum in Theologia honores designarent, Rigenfes, ut reditum maturaret, iteratò monebant. Quibus ne deesset diutius, oblatam illic dignitatem modestè deprecatus, sub initium Maji Anno 1643. Lubecam remeabat, qua vento tam secundo solvebat, ut die nona Julii salvus & incolumis Rigenfi staret in littore. Ad labores Pœeticos & Oratorios se vocatum sciens die sexta Julii sacra faciebat Professioni suæ de nonnullis opibus, quas in superanda feliciter hominum animâ Pœetica Oratoria subministrat, publicè perorans, Professore verò Philosophiæ Clarissimo Strouburgio beatè demortuo anno 1645. die 24. Octobris Professio accedebat Philosophica; quam tamen anno 1650. d. 13. Augusti, annuente Magnifico Scholarcharum ordine cum Historica mutavit, superadditâ Anno 1655. d. 3. Martii Schole Cathedralis Inspectione. Anno 1656. die 23. Maji Ecclesie Cathedrali Discanus donatus, statim verò Anno 57. mense Octobri Petrina Pastor Primarius & Venerabilis Consistorii Assessor renunciabatur. Singulari planè DEI gratiâ factum, ut, ex quo præfuit Beatus Vir Ecclesie, nullum omninò schisma in Ecclesiis Nostratibus vires & incrementum acquisiverit, dissensionibus tenerâ, quod ajunt, in herba suppressis. Anno 1678. Gymnasiò restauratò, constitutisque, quæ humaniores literas & Philosophiam docerent, Professoribus, Brevevus quoque ad exornanda Theologia studia requirebatur. Insignia priora B. Viri merita perpendens Serenissimus & Potentissimus Rex Sveciæ CAROLUS XI. Gloriosissima Memoria, cum subjectissima huic Civitati suæ gratiam facere in animum induxisset, hunc anno 1690. d. 28. Aprilis Superintendentem Ecclesiarum Rigenfium constituerebat, constitutoque stipendium annuum addebat, Regiâ munificentia dignissimum. Accedebat, ut ipsi anno 1693. d. 28. Febr. inter Jubilæi Secularis solennia, Insignia, Privilegia & Prærogativa Doctoratus in Theologia summa (cum so-

lida

lida ejus eruditio non ignota esset) vel absentem conferrentur, *Rudbeckio* tunc *Tiamam* dante *Upsaliae*, quam *Hilsemannus* quondam dare voluerat *Witteberga*. Hisce honoribus ita fruebatur, ut nequaquam iis superbiens munera sua posthaberet, quin potius iis dexterrimè fungeretur, usque dam anno 1700. mense *Februario*, annum agens quintum & octogesimum pie placidèque in *Domino* obdormiscens ad triumphantem vocaretur *Ecclesiam*. Ex his, *Vir Maximè Reverende*, nullò negotiò perspici poterit, quid me moverit, ut hanc dissertationem iterum in lucem prodire voluerim; nimirum confusus ob tanta *Viri Beati* merita eam omnibus bonis gratam fore. Ut verò *Amplissimo Nomini Tuo* eam dicarem, hancque ratione commendatorem redderem, causa fuit, quòd *Successor* in honoribus atque officiis omnibus (exceptis *Scholasticis*) *Avitis* ac *Patriis* clues dignissimus, *Theologus* pius ac virtutibus tanto viro dignis instructus: ne dicam, me beneficiorum mihi collatorum verè paternorum memorem ad declarandam gratitudinem, cum factis illud non possim, verbis tamen exprimere optasse: cum verò & illud me affecurum esse vix promittere mihi possim, volui tamen publicum hoc mei in Te affectus testimonium extare. Nihil profectò, *Vir de Ecclesia Tua meritisissime*, est, unde minor sis *B. Parentibus* meis æstimandus, nisi quod adhuc in *Ecclesia* militante ac gemente verseris, cum ipsi jam læticanant triumphum! Hinc *divinæ* porrò gratiæ confusus devotas pro Te *Tuisque* conaminibus ad *Supremum Numen* preces fundam, ut Te conservet ac quosvis insultus superare faciat, ut opus *Domini* felici cum successu agas in *piorum gaudium* ac solatium, *impiorum* verò impostorum tedium & confusionem. Faxit *Deus* Ter *Optimus Maximus*, ut *Ecclesia* sua diù adhuc laboribus *Tuis* in *Domino* benedictis perfrui possit, Teque serò demùm *cœlesti* sed eò *splendidiore gloriâ* dignetur, illam enim differentiam pro ratione meritorum diversam non diffiteor. Vale!

Vir Maximè Reverende

T.

Observantissimus Cultor

GEORGIUS CASPARI

Rigâ-Livonus.

Dabam *Rostochii* Anno. 1705.
d. 24. Octobris.

207

JOHANNIS BREVERI

Islebiensis, D.

DISSERTATIO THEOLOGICA

De

TESTAMENTIS DIVINIS.

Ad Illustrandum Oraculum Prophe-
ticum Jeremiæ Cap. XXXI. v. 31. seqq.

Verba Oraculi illius Prophetici sic flu-
unt ex fonte Hebræo.

31. הנה ימים באים נאמדיהוה וכרתו את־בית־ישראל
ואת־בית יהודה ברית חדשה :

32. לא כברית אשר כרתי את־אבותם ביום החזיקי
בדם לחוציאם סארץ מצרים אשר־המה חפרו את־ברותי
ואנכי בעלתי כם נאמדיהוה :

33. כי זאת הברות אשר אכרת את־בית ישראל אחרי
הימים ההם נאמדיהוה נתתי את־חורתי בקרבם ועל־לכם
אכתבנה וחיתתי להם לאלהים וחמת יהודל לעם :

157

A

34

רמא ליה ויהי תת-תא ויהי ויהו תת-תא ויהי עור יהו ליה נלי 34:
 ועו תת-תא ויהו כו כולם ידעו אותי ועו תת-תא ויהו כולם ידעו אותי ועו תת-תא ויהו כולם ידעו אותי
 : כי תת-תא ויהו כולם ידעו אותי ועו תת-תא ויהו כולם ידעו אותי

Translatio Oraculi Prophetici Græca,
 ex Cap. Hebr. VIII. v. 8, 12. cum LXX virali;
 ubi discrepat, interposita.

V. 8. Μεμφόμενος γὰρ αὐτοῖς, λέγει, Ἰδὲ, ἡμέρα ἔρχονται λέγει (Φησὶ) Κύριος, καὶ συμπλέσω ἐπὶ τὸν οἶκον (διαθήσεται τῷ οἴκῳ) Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον (τῷ οἴκῳ) Ἰεζαακ διαθήκη καινή·

V. 9. Οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν ἐποίησα (διεθέμην) τοῖς πατεράσιν αὐτῶν, ἐν ἡμέρα ἑπλασθόμενα με τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγὼν αὐτὰς ἐκ γῆς Αἰγύπτου ὅτι αὐτοὶ ἐκ ἐνέμεναν ἐν τῇ Διαθήκῃ μου, καὶ γὰρ (καὶ ἐγὼ) ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει (Φησὶ) Κύριος·

V. 10. Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσεται τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει (Φησὶ) Κύριος, διδὼς (δώσω) νόμον μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω (γράψω) αὐτὰς καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεὸν, καὶ αὐτοὶ ἑσπύται μοι εἰς λαόν·

V. 11. Καὶ ἐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν πλησίον (πλίτην) αὐτοῦ, (αὐτῷ) καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, (αὐτῷ,) λέγων· Γινώθι τὸν Κύριον· ὅτι πάντες ἐθήσασί μοι διὰ μικρῶν αὐτῶν ἔωσ μεγάλα αὐτῶν·

V. 12. Ὅτι ἔλεος ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν, καὶ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν (abest hoc membrum) ἐ μὴ μνησθῶ ἐτι·

Ver-

Versio Latina Pagnini, ex Jeremia.

v. 31. Ecce dies veniunt, dixit Jehova, & feriam cum domo Israel & cum domo Jehudah fœdus novum.

v. 32. Non secundum fœdus, quod pepigi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos è terra Ægypti: quia ipsi irritum fecerunt pactum meum, & ego dominatus sum eis, dixit Jehova.

v. 33. Sed istud est fœdus, quod feriam cum domo Israel post dies ipsos, dixit Jehova: dabo legem meam in medio eorum, & in corde eorum describam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.

v. 34. Non docebunt ultra unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suam, dicendo, cognoscite Jehovam: omnes enim cognoscent me à minimo eorum ad maximum eorum, dixit Jehova: quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non recordabor amplius.

Versio B. Lutheri Germanica.

v. 31. Siehe/es kömmt die Zeit/ spricht der Herr/da will ich mit dem Hause Israel/ und mit dem Hause Juda einen neuen Bund machen.

v. 32. Nicht wie der Bund gewesen ist/ den ich mit ihren Vätern machte/ da ich sie bey der Hand nahm/ daß ich sie aus Egypten-Land führete/ welchen Bund sie nicht gehalten haben/und ich sie zwingen mußte/ spricht der Herr.

v. 33. Sondern daß soll der Bund seyn/ den ich mit dem Hause Israel machen wil nach dieser Zeit/ spricht der Herr: Ich wil mein Gesetz in ihr Herz geben/und in ihren Sinn schreiben/ und sie sollen mein Volk sein/ so will ich ihr Gott seyn.

v. 34. Und wird keiner den andern / noch ein Bruder den andern lehren / und sagen: Erkenne den HERRN / sondern sie sollen mich alle erkennen / beyde klein und groß / spricht der HERR: Denn ich wil ihnen ihre Missethat vergeben / und ihrer Sünde nicht mehr gedencken.

ASSERTIO I.

Totius Veteris Testamenti abrogatio non est facta ipsiusmet, sed transgressorum vitio.

Egymos.

1. Accipimus hic appellationem V. T. in significatione excellenti & scriptura propria, non pro statu Ecclesiae ab initio mundi ad Christi adventum in carnem; nec simpliciter pro doctrina illo durante tradita; nec pro antiquissimo gratiae foedere, quod Deus à primo lapsus tempore cum Patribus iniit, Gal. 3. 17. aut Ecclesiastica ejus dispositione: sed pro pacto legali, quod Deus cum populo Israëlitico, ex Aegypto ducto, in monte Sina, solemniter pepigit, victimali mactatorum animalium sanguine, in adpersione aræ & populi, confirmavit, adeoq; inter nuncio Mose, novam regiminis formam, per certas leges & ritus observandam, præscripsit, factâ bonorum temporalium, & sub illis vitæ æternæ, exactè observaturis promissione, & à populo, velut altera parte confœderata, perfectæ observationis restipulatione; promulgatum eum in finem, ut, post contemptam Evangelicam de N. T. pollicitationem divinam, Israëlitæ, transgressionum suarum ex hoc iustitiæ cœlestis speculo convicti, ad Christum, mediatorem N. T. quærendum, compellerentur. Et hæc definitio ex ipso Mose passim, inprimis Exod. 19. & 24. capp. & Paulo Gal. 3, 18. seqq. lucem mutatur.

2. Nec

2. Nec alia V. T. acceptio in Propheta nostro locum obtinet; quod ostendit partim temporis descriptio, quo propalatum fuit: partim illius transgressio, quam de pacto legali interpretantur Apostoli *Ab. 15. 10.* cum Protomartyre *c. 7. 53.* unde & gravis illa Dei in eos dominatio, seu potestativa ultio, conjuncta cum ἀμελεία: partim N. T. oppositio, in quo Deus divitem conversionis gratiam, ex altero minimè nunc expectandam, promittit. Minus igitur sufficiet, illud intellexisse de alia Testamenti administratione & externa forma: præstat, de alio accipere propriè dicto Testamento, non ipsius quidem restatoris, quippe adhuc tum ἀσάρκως καὶ ἀπαθῆς, sed typico sacrificiorum sanguine, pro sui conditione firmato; cujus abrogationem, ut factam, cum Epist. ad Hebræos, præsupponimus: ita causam abrogationis tantummodò hic dispicimus, eam non in ipsum pactum, quoad se, sed in homines prævaricatores referentes, hoc, pro nostra Assertionè, argumento: Quicquid ab omnis & solius boni autore, Deo, salutari fine, per sanctas præceptiones, constitutum est, in illo, ita considerato, non est vitium; cujus causa abrogari debeat: Totum V. Test. ita se habet. E. Minorem Propheta noster docet, & scriptura hinc inde, ubi in institutione ceremoniarum & statutorum cœlestè illud ἀυθεντιοσες Φώνημα: locutus est Dominus ad Moysen, dicens: ingeminatur; ut illud *Jer. 7. 22.* ἐν λόγῳ συγγέλισας intelligendum, ex contextu facilè pateat.

3. Adversus autem hæc militare videtur: 1. Quod *lex moralis in N. T. abrogata non sit.* E totum V. T. non est abrogatum: destructo enim toto, necessum esset, omnes partes destrui. 2. quod exertim *reprehensione non carere dicatur Vetus T. Heb. 8. 7.* E. nec suo vitio, circa quod reprehensio necessariò versatur. 3. *lex inutilis & infirma dicitur, c. 7. 18.* E. satis in se vitii habuit, unde antiquetur.

4. Sed Resp. ad 1. majorem subintellectam esse falsam. Nam τῷ ἑλῶ φθαρέντων, ἐκ ἀνάγκης καὶ τὰ μέρη ἐφθάρηται,

ex l. 6. Top. c. 14. §. 5. Ut ergò in genere partes considerantur dupliciter, 1. *Materialiter*, & quoad realem existentiam, quã sunt entia; & sic fallit Canon objectioni additus. 2. *Formaliter*, ratione relationis, secundum quam totum vi unionis inter se respiciunt: ita & in specie *lex moralis*. Quatenus enim illa utrãque lege, ceremoniali & forenfi, velut ministrantibus, aucta, & per illam, quoad primæ tabulæ præcepta, ad certum Dei cultum: per hanc, quoad secundæ, ad jus particulare certi populi solenniter determinata fuit, & sic Israëlitas, velut in carcere custoditos, Gal. 3. 2. 3. per alternativam suam sententiam, salutem perfectè servaturis, & maledictionem vel in minimo transgressuris interminantem, rigidè tractavit; eatenus *formaliter ac relativè sumitur*, & ad V. T. propriè pertinens, discipulis N. T. non incumbit: quatenus verò *materialiter & absolute* consideratur, ut norma universalis, creaturæ creatoris voluntatem in agendo proponens, eatenus in N. quoque T. immutabiliter permanet, ut renatos faciendã doceat, adhærentem factis imperfectionem monstret, & ad emendam illam, per continuum pietatis studium, quatenus hac in vita possibile est, instiget. *Conf. Assert. IX. m. 1.* Manet igitur, *totum Vetus Testamentum abrogatum esse, non totum Veteris Testamenti*. Ad 2. Resp. Dist: *Non carere reprehensione* aliquid dicitur, vel *absolute*, quoad suam naturam: vel *relativè*, quoad objectum, cui quomodocunque destinatur, quod, cum ob vitium suum minus aptè se ad illud habeat, aliquam reprehensionis notam illi inurit, dum fine suo excidit, cui consequendo aliud necessariò assumendum est. Vetus T. non esse ἀμεταίτηον dicitur, non priori modo, ac si in se vitiosum, à malo Deo ortum traxerit, quæ Marcionitarum impietas dicam, an insania? fuit: sed posteriori, veluti citatus locus ipse præbet indicium, cum ex reprehensione hominum, peccatis suis fœdus Dei turpiter violantium, occasionem reprehensionis & abrogationis V. T. colligit, v. 8. 9. Major igitur objecta, à qualicunque reprehensione rei ad vitium ejus proprium, universaliter fallit.

Ad

Ad 3. Resp. idem fermè. Absit autem, ut ita subsumamus de lege Dei, quæ non solum insignes suas utilitates habuit, etiam ut ad V. T. pertinebat; sed & *per accidens tantum sit inutilis*, respectu *πλειώσεως*, justitiæ & salutis æternæ, quam, infirmata per carnem nostram, præstare modò nequit, docente hoc Apostolo, *Rom. 8. 3.* Imò, si penitus locum præsentem introspeciamus, non universa lex, aut totum Testamentum, sed *ὁ νόμος ἐν πλείῃς σαρκικῆς*, v. 16. & lex ceremonialis intelligitur; in cujus victimis per se nullam fuisse potestatem perficiendi moraliter conscientias, ultrò largimur, *cum Heb. 9. 9.* Quæ ipsa infirmitas argumento fuit, aliò illam respectare typis suis, ad ipsum videlicet antitypum, tempore *διορίσεως*, v. 10. venturum, & egena illa mundi elementa aboliturum, donec cum honore penitus sepeliantur, *Dan. 9. 27.*

ASSERTIO II.

Novum Testamentum tempore Veteris per Prophetas est prænunciatum; post dies impletos per CHRISTUM consummatum; per Apostolos solenniter promulgatum.

Ἐξήγησις.

1. Rursum hic præsupponimus, i. nobis non esse sermonem de Novo Testamento, sensu vulgari sumto, ut vel statum Ecclesiæ à nato Christo ad finem usq; mundi, vel simpliciter doctrinam, ab Evangelistis & Apostolis voce & stylo propositam, vel externam religionis dispensationem denotat: sed *Biblico, quatenus, in prædicatione consideratum, accipitur pro pacto gratuito*, quod Deus ex mera gratia cum omnibus & quibusvis hominibus sancivit in Christo, perfectissimo mediatore exhibitò,

bito & proprio hujus sanguine in ara crucis confirmatum, toti postea mundo solenniter promulgari voluit, ut omnibus bona cœlestia, justitia & vita æterna, per modum legatæ hereditatis, offerantur, & quòtquot promerita beatitudinis in fide participes facti fuerint, conferantur. Quæ definitio tum ex nostro Propheta, tum aliis verbi divini enunciatis, inclarescit. 2. nomine Prophetarum intelligimus cum Paulo *Rom. 1. 2.* omnes, qui de Christo, & sic de N. T. *tanquam futuris*, vaticinati sunt ad Johannem Baptistam usque, *Matth. 11. 13.* qui appropinquantis regni cœlestis præco fait, & Christum præsentem *δακνολογίας* docuit. 3. Consummatum dicimus Hebræum enim nostri Propheta *כִּנְסָה* notanter reddidit Apostolus per *συνπλήσω διαθήκην καινήν*, eo ipso innuens, *Novum T. perfectionem & consummationem esse gratiis illius fœderis*, quod Deus post lapsum statim cum Protoplastis nostris & Patriarchis, per *κράωσιν* multiplicem de Christo exhibendo, & in illo constituit, ipsoq; V. Testamento, Biblicè accepto, est antiquius, *Gal. 3. 17.* Consummatum autem est expletis diebus venturis, quorum Propheta noster, satis perspicuus nostræ Assertionis assertor, meminit.

2. Nec enim N. T. cum mediatore suo *μεσσιανισμῶ*, datum est statim post lapsura, 1. quia multò antè prædici & præfigurari oportuit tantum mysterium, ipsis etiam angelis non usquequaque notum, *Eph. 3. 10. 1. Petr. 1. 12.* ut eò majori postmodum veneratione exciperetur. 2. Præparandi erant prius homines, per V. T. ut peccatum, & natam inde miseriam, agnoscerent, à quibus in N. T. per Christum liberantur, *Gal. 3. 19. Rom. 5. 20.* Nec tamen dilatatum usque ad universi interitum, alioqui omnis Dei agnitio & reverentia prorsus fuisset extincta, quæ etiam sic sub Christi adventum propemodum perierat, cum naturalis quidem Dei notitia apud Ethnicos fœdissimâ idololatriâ & scelerum illuvie: lex scripta autem apud Judæos non minoribus peccatis, cum incredibili superstitione & hypocrisis conjunctis, tantum non oppressa jaceret.

3. Sed

3. Sed obvertitur hic, 1. *Quod tempore V. T. tantum fuit prænunciatum, actu non fuit.* Sed, ex nostra Assertionem, N. T. adeoq; ipsum Evangelium, tantum fuit tunc prænunciatum. E. actu non fuit; quod videtur Photinianum. 2. *Eadem eorundem beneficiorum tempore V. T. qua nostro perceptio fuit.* E. idem testamentum, idem quoad substantiam mediator: inprimis, quod 3. *Agnus Dei ab origine mundi est occisus, Apoc. 13. 8.* Et Christus heri, & hodiè, & in secula idem est, *Hebr. 13. 8.* E. idem etiam ab origine mundi & semper Testamentum.

4. Verùm, *utur res ipsa illius opinionis vera est,* (verba sunt B. D. CHEMNITII Parte III. LL. CC. de Discr. V. & N. T. p. 95.) *quod scilicet idem sit Salvator, Christus, idem Evangelium, ut vulgò loquimur, eadem fides, eadem justificatio sanctorum in V. & N. Test. quaestio tamen hoc loco est, quid scriptura propriè intelligat, quando inter V. & N. T. distinguit.* Ex cujus sensu Assertio nostra formata ne attingitur quidem, tantum abest, ut convellatur objectis argumentis. Resp enim ad 1. de N. T. modò supra à nobis definito, sine indignatione veritatis & Photinianismi suspitione, concedendo, cum ad Christum, ut exhibitum mediatorem, restrinxerimus: de *Evangelio* distinctè loquendum est; illud enim, in oppositione ad Legem, ut significat revelatam in tempore doctrinam de remissione peccatorum, ex Dei gratia, propter meritum Salvatoris, sumitur vel *pro εὐαγγέλιῳ*, & promissione Novi T. per cruentam Christi mortem confirmandi, facta protoplastis nostris post primi legalis pacti irritationem, & inde ad Christum usq; incarnatum, modò nudè, modò sub velario paedagogiæ Veteris Testamenti, continuata *Gal. 3.* vel *pro εὐαγγέλιῳ*, & lætissimo nuncio, de gratia Dei & æternis bonis *propter Christum presentem* omnibus etiam gentibus, in Ecclesiam admittis, afferendo. Si conclusio loquitur de posteriori acceptione, utique vera est: falsa & Photiniana, si de priori, cum unus justificandi modus sit tempore utriusq; Testamenti, *διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ Αἴ. 15. 11.* & per essentialiter eandem, cum Abrahamo, fidem, *Rom. 4. 3* falsa itidem minor de-

B

eadem

eadem, cui nullum præstat subsidium nostra Assertio. Resp. ad 2. Neg. maj. quod eadem eorundem beneficiorum perceptio eundem quoad substantiam mediatorem semper ponat. Ut enim *non omnis effectus fit per causam naturalem*, à qua per proprium influxum attingatur, sed *multi per moralem*, cujus etiam hæc est ratio, ut vim habeat, etiam cum non est actu, modò habeat esse cognitum, ut ei effectus imputetur, ac si per realem influxum illum produceret, quemadmodum ejus rei exempla in communi consentientium, promittentium, contrahentium vita sunt plurima: ita & beneficia salutis ad viventes tempore V. T. velut effectus provenerunt ex merito Christi, ut causa morali, (*italoquendo*) quod, licet futurum fuerit, per sponsonem tamen in concilio S. S. Trinitatis æterno factam, profuit antequam fuit, exerente efficaciam suam sanguine immaculati agni, *ἡτοιμασμένῃ μὲν πρὸς καθολικῆς κόσμῳ, φανερωθέντῃ δὲ ἐπ' ἐσχάτων κρῖνων διὰ ὑμᾶς*, ut Petrus rem decidit, 1. Epist. 1. 10. Nec Philosophi obloquuntur, cum *agens omne agere, in quantum est actu*, dicunt, quia non nisi de agentibus, quæ Physicum influxum in effectum suum habent, ab ipsorum realitate immediatè procedentem, ipsi exponunt. Resp. ad 3. per *occisionem*, in dicto Apocalypico, vel intelligunt adversarii *propriam*, quæ suppositi præsentis est mactatio: vel *figuratam*. Prima faceret ad connexionem propositionis firmandam: sed tunc assumto, in præsentem, nihil esset absurdius. Christus enim, in tempore demum mortuus, ab æterno occidi propriè non potuit. Figuratam igitur intelligant oportet, factam non tantum in divina destinatione & promissione, sed etiam ratione agnorum typicorum & aliarum figurarum, 1. Cor. 5. 7. Hebr. 11. 28. sponsæque & indubitatò futuræ satisfactionis. Quando autem N. T. ad Christum in ara crucis mactatum *m. 1. §. 1.* referimus, propriam à nobis occisionem intelligi nemo non videt. Illud ex Hebr. 13. loquitur *de eodem Christo, non quoad modum essendi, ratione nature humane*, qui certè alius ante incarnationem, alius post eam fuit, *sed gratiosè fructificandi antrorsum & retrorsum*

retrosum, ut in quo nobis unice acquiescendum sit, nec unquam exera ejus notitiam servatam fuisse quenquam, aut hodie servari, aut deinceps servandum esse; quæ est ipsius BEZÆ in hunc locum glossa marginalis. At nihil hoc ad nostram Andromachen. Quid? quod conclusiones posteriorum objectionum illam non respiciant, dubio procul intelligentes per idem Testamentum fædus gratia, à nobis m. 1. §. 3. hujus Assert. tactum: nos verò alio sensu, cum Scriptura, appellationem illam accipimus, de fructu N. T. primò non disputantes aut beneficii mediatoris communis, quæ pii Veteres certè habuerunt, non quidem ex V. T. sed tamen ejus tempore, quo ἐπιγγελίας fuisse constat, ab Evangelio strictè dicto non ratione efficacix, sed ratione præsentis corporis & substantiæ distinctam. Aliàs V. T. nihil nisi σκιά (adumbrationem repræsentativam) σὺν αὐτῇ τῇ εἰκόνα (sc. ἀρχέτυπον) τῶν πραγμάτων tribuere possumus, cum Epistola ad Hebr. 10. 1. Coloss. 2. 17. Quod enim sacrificia attinet, quatenus in se & ut ceremoniæ Mosaicæ considerantur, licet Ecclesiasticam sanctificationem ex Hebr. 9. 13. iis non denegemus, in rigoroso tamen Dei judicio peccata non expiarunt, ibid. v. 9. quatenus autem in vero suo usu (non legali quidem, ubi media contritionis fuere, sed) Evangelico, & ut visibilia invisibilis sacrificii sacramenta attenduntur, media fuerunt placandi DEUM, Lev. 1. 3. c. 17. 11. propter suum antitypum, CHRISTUM, extra quem nihil omninò est, quod salvet, Petro, ter iteratâ negatione, ἐμφανικῶς attestante, Act. 4. 12.

ASSERTIO III.

Eadem est, & non est in utroque Testamento Spiritualis promissio, ideoque eadem est, & non est utrobique foederalis conventio.

Ἐξήγησις.

1. Cum V. & N. T. sint duæ species, sub uno genere comprehensæ, multa sunt, in quibus ratione naturæ genericæ, sive quatenus sunt fœdera testamentaria, conveniunt: plura, in quibus, ceu ἀντιδιαφερόμενως opposita, discrepant: utrinque satis fusè recensita videre licet *Tom. IV. Dissp. Giesl. Diss. XVII. Tb. I. 49. seq.* Inter ea autem, quæ identitatem quandam, magnâ tamen diversitate mixtam, notare videntur, non postremum sunt spirituales promissiones, & innixa iis fœderalis conventio, cum mutua deinde obligatione, quæ tribus potissimum modis inter homines oriri solet; ex lege: ex sponsione: ex testamento: ita inter se distinctis, ut tamen communitate juris cohereant, notante H. GROTIUS, in *περὶ ἀποστολικῶν super Annot. in N. T. unde ἡ ἐπιθήκη legem συνθήκης nomine definiunt multi, & πατὴρ contractuum leges vocantur, & testatoris voluntas lex dicitur, natumque hinc multis verbum, testamentis proprium, legare. Apud Græcos verbum est, quod ista tria complectitur, διατίθησθαι, à quo nomen διαθήκη aequè latè patet: nam ἡ ἐπιθήκη frequentissimè designat, & pro sponsione ponitur apud Aristophanem, & pro legibus usurpatum est à Pythagoristis, qui præscriptas suo gregi constitutiones διαθήκας vocabant. Nos, cum fidei nostræ consanguineis Theologis, contrâ quam alii faciunt, qui ubique lubentius usurpando vocabulum Fœderis, ὑπαλόιν π suum de una utriusque Testamenti substantia insinuare student, Propheticum כְּבִרִי & Apostolicum διαθήκη per Testamentum exponimus, ex *Hebr. 9. 6.* non tamen omninò fœderis nomen respuentes, cum Testamentum, imprimis ubi hæres sub conditione instituitur, fœderis naturâ proximè referat. Confer prolixè FLACIUM *Parte I. Clavis Script. in vocab. Testamentum, p. 1208. seqq.* Intelligimus ergò non quamcunque pactionem inter duas pluresve partes mutuan, sed testamentariam, quam testator suis hæredibus præscribit & morte confirmat: & conventionem eidem, non quâ præcisè testamentum est, quod conventionem non indigere à Jctis discitur, sed quâ fœderis quoque rationem habet, in Assertio-
ne attribuimus.*

2. Ita

2. Ista conventio in utroque Testamento, ob diversam promissionum spiritualium qualitatem, partim eadem est, partim non est. *Eadem ratione objecti Spiritualis*, & quoad bona legata ipsa, respiciendamque in hominibus mutuam aliquam conditionem: *non eadem ratione modi*, circa conditionem necessariò in nobis attendendam. Illud perspicuum est ex illustribus Spiritus S. enunciatis, quæ observatoribus legis divinæ vitam & justificationem in & ex ea adjudicant, *Levit. 18. 5. Ezech. 20. 11. Rom. 2. 13. Gal. 3. 12.* quam ob causam lex ad vitam data dicitur, *Rom. 7. 10.* & à Christo illi, qui, seipsos persuasione vanissimâ justificantes, faciendo volebant cœlestem hæreditatem adipisci, ad legem remittuntur, & undique perfectam observantiam præstituris vita æterna promittitur, *Luc. 10. 25. 28.* & alibi: ut mirari omninò subeat, quid SERAPHINO CUMIRANO in mentem venerit, scribenti, *Mosen nunquam beatitudinem promississe*, *Tom. I. Concil. Script. Contrar. 289. p. 218.* De N. T. præter locum nostrum, infinita prostant dicta, ne iis hîc congerendis operâ abutamur. Utrobique aliqua in hominibus obedientiæ requiritur conditio, *Exod. 19. 5. Si obediendo obedieritis voci meæ, & custodieritis pactum meum.* Et *Rom. 1. 5. c. 16. 26.* ubi Apostolus fidei adjungit nomen *inimicitiarum*, obedientiæ, invitationi scilicet Salvatoris, *Marc. 1. 15.* & voluntati divinæ motrici non negatæ, sed *ut attriburum generale*, non ut rationem formalem, cum officium ejus salvificum in ea non consistat, ut infra videbimus. Hoc itidem in propatulo est, quod alia longè sit promissionum, & his innitenti conventionis, forma. In V. T. sub multis umbris, per præcepta operum severissima, & conditionem absolutissimi obsequii, ab ipsis hominibus, quibus promulgatum, præstandi, ad promerendas secururæ beatitudinis divitias, facta est: in Novo Testamento sine operum moralium, quæ talia sunt, præceptis, sine activa conditione propriæ & perfectissimæ ipsorum hominum obedientiæ, in generaliter gratuita per Christum vitæ æternæ oblatione, constituta est, cum implenda in

nobis per Spiritum Sanctum conditione fidei, ut medii & organi, quo sanctissimam obedientiam Christi, pro nobis præstitam, apprehendimus, & donorum cœlestium Novi Testamenti compotes evadimus, ut ita initium hîc & medium & finis salutis à sola & mera Dei gratia, non tamen absoluta, sed ordinata (quem ordinem nos impedire possumus, promovere non possumus) dependeat, quemadmodum ipse Propheta noster docet. *Confer. Job. 3. 16. & passim.*

3. Opponitur autem hîc, quoad primum, 1. Cum præstantiores promissiones & præstantior spes N. T. vindicentur, Hebr. 8. 6. c. 7. 19. E. promissio de vita æterna & spes, ceu omnium præstantissima, V. T. concedi nequit. 2. expressè *lex subintrasse dicitur, ut abundaret peccatum, Rom. 5. 20. Gal. 3. 19.* E. vitam æternam nec offerre, nec conferre potuit. Quoad secundum. 1. *Commune est V. & N. T. promissionibus id gratuitum esse.* E. forma illa non inducet diversitatem. Probo antec: Promissiones V. T. non includunt conditionem meriti, cum vita æterna, etiam si legi plenissime obtemperaretur, non daretur ut meritum, sed ut promissum gratuitum. Meritum enim debet esse 1. indebitum. 2. illi, de quo meremur, utile. 3. rei *ἀντὶδοσῶς* loco accipiendæ *ἰσὺππερον*. Nihil horum foret in observatione legis, etiam exactissimè à nobis præstita. 2. *Communia itidem præcepta in V. & N. T. Marc. 1. 15. Luc. 22. 19. Act. 2. 37. 38.* ad opus præstandum, quale fides, quomocumque etiam consideretur, expressè ita vocata à Christo, hac de re interrogato, *Job. 6. 29. cum satisfactione*, conventioni inclusa, quæ illam merè gratuitam dici non sinit.

4. Sed, licet responsionum semina *ex m.* 2. curatius inspicienti pateant, majori tamen lucis ergò dicimus, ad 1. Disting: *τὸ κρηττόν* enim, sive *præstantia promissionum* N. T. fumitur vel *in sensu objectivo*, in quantum simpliciter respicit rem promissam, ut propositionis sensus sit: Omnis res præstans promissa est solius N. T. & sic negatur, cum nec Apostoli sit, nec veritatis, quod patuit: vel *in sensu formali*, & ut determinat modum pro-

promittendi, hoc sensu: omnis promissio vitæ aternæ, sc. merè gratuita, nuda, aperta, non involuta typis, Christo exhibitò & merito præstito, est solius N. T. & sic mentem Assertionis nostræ, ipsam rem promissam, non promittendi modum, respicientem, non convellit: neq; aliter ab Apostolo, Testamenta inter se conferente, intelligitur: cui præcedente cap. Novum T. *τελέωσαν* nostri, legi vitio carnis impossibilem, præstans, *ἵνα ἁμαρτανῶν ἀγαθῆν κρείττον* & *ἐλπίδ* dicitur, quia, cum transgressores V. T. sibi ob id inutilis, gravis dominatio & *ἀμέλεια* Dei mereret, desperandum ipsis fuisset, nisi Christus introduxisset alia remedia infiniti fructus, à se nobis parta, & per fidem applicabilia. Hinc spes melior. Ad 2. Resp. limit. majorem: Quicquid facit delictum abundare, sc. per se & directè illud, ex intentione ferentis, efficiendo, promissum vitæ aternæ non habet annexum. Atqui lex dicitur delictum facere abundare, non per se aut directè, sed per accidens & indirectè; non ex intentione Dei latoris, sed vitio corruptæ naturæ; non peccata multiplicando, sed magnitudinem eorum ostendendo; non in se, sed in animo peccatoris, in quo id non efficit, sed detegit, ut hic magis magisque ejus granditatem & iram Dei cognoscat, ad ostensum in Evangelio mediatorem circumspiciat, & velut in expansa Messia retia compellatur. Ad 3. Resp. similiter majorem subintellectam limit: Quicquid commune est utrique Testamento, scilicet eodem modo & significatu, illud non inducit utriusque diversitatem. Sed ita minorem, cum probatione, non simpliciter concedimus. Licet enim ex Theologis nostris sint, qui in promissionibus legalibus conditionem meriti annexam statuunt; alii ob causas, in objectione ex ipsis allatas, negent, distincta tamen terminorum evolutio omne *ἐναρτιστικῶς* facile amovebit. Nam gratuita vel opponitur operum, in justificatione cooperantium, sufficienti ad meritum dignitati: vel ipsi simpliciter cooperationi. Priori sensu, cum in perfectissimis etiam nostris operibus (si darentur) sufficiens ad meritum dignitas non adsit, laxè forsitan quibusdam dicentur gratuita, melius tamen gratiosa. Præmium enim ex justitia

tia alicui collatum, ob aliquid præstitum, gratiosum quidem est, h. e. datur ex gratia: sed non gratuitum; hoc enim excludit ex parte hominis omnia, quæ excogitari possunt, posse existere ad hoc, ut illis Deus moveatur ad præmium. Posteriori verò, quo Paulus semper, in disputatione de justificatione, gratiam & legis opera opponit, minimè, cum adjuncta qualitas hominum justificandorum, perfecta impletio & obedientia propria, à promissionibus legis exigatur. Præterea, *meritum* dicitur vel *strictè*, (Scholastici vocant de Condigno) cui ex justitia digna debetur merces; & secundum hanc acceptionem promissiones legales non vocantur meritoria à Nostris: vel *latius*, quod quidem ex justitia mercedem non meretur, sed tamen ex quadam congruitate, (unde appellant de Congruo) ob pactum seu promissionem Dei intervenientem; & sic meritoria dici possunt. Deus enim promittendo: *Hoc fac, & vires*: se debitorem fecit, indeque opera legalia, si perfectè præstarentur, licet non ex se & natura sua, quod sibi soli vendicat Christi obedientia, tamen interventu promissionis divinæ mercedem haberent propriè dictam, sive ex debito, ajente Apostolo, *Rom. 4.4.* Legales igitur promissiones (*διά βεβαίω* loquendo) sunt gratuita (potius gratiosa) altero tantum modo: N. T. omni modo: legis obedientia perfecta est meritoria aliquo modo: Evangelica nullo. Si quis enim quærat: annon æque conditio fidei Christi ex promissione divina: *Qui crediderit, salvus erit*: meriti notionem indipisci possit? Resp. quod non, causam sequentia innuent. Quomodo verò Adamus, si in statu integritatis divinam legem implèsset, jus adiiisset vitæ æternæ; num ex gratia, an ex merito, ex dictis potest adjudicari. Ad ultimum trimembre Resp. 1. *quoad præcepta* in Evangelio particularia, accipiuntur illa vel *in sensu composito*, quæ præcepta sunt, & ad primam Decalogi tabulam, unà cum eorundem observatione, cultus divini parte, pertinent: vel *in sensu diviso*, quæ media continent & organa salutis, ex gratia accipiendæ, quorum acceptio non tam obedientia erga Deum est, quam salu-

salubre lucrum respectu nostri: & sic ad N. T. & Evangelium, sine periculo Assertionis nostræ, referuntur. 2. *Quoad fidem*; quam opus Dei esse, h. e. à Deo, & in Deum, constat ex Christi responso, ad interrogantium quæstionem attemperato, & actum aliquem animi nostri laudabilem, cum aliis vitio oppositum: sed, *ut tale opus*, ut talis actus, ad legem omninò pertinet, & sibi ipsi, quatenus Evangelii propria in actu justificationis munus ἀντιληπτικὸν exerceret, opponitur. Omnis enim actio moralis & laudabilis tunc stat ex opposito fidei, quæ justificat; quod est axioma Apostoli, *Rom. 4. 5. Gal. 3. 12.* 3. *Quoad satisfactionem*; illa in lege debuit esse propria, ut *m. 2. visum*: in N. T. est aliena respectu hominum; imputabilis tamen judicio Dei, per illam placati, credentibus, quibus sine quocunque operis interventu, cæu principali gratiæ opposito, *Rom. 11. 6.* obtingit, per Christum, cui aliàs caro consistere omnia, *1. Petr. 1. 19. 1. Cor. 6. 20.*

ASSERTIO IV.

Novum Testamentum pertinet ad Israëlitas quoad primam propositionem & annunciationem: ad omnes homines quoad solennem promulgationem, & oblationem.

Ἐξήγησις

1. Non uno modo *Israëlitica* in scripturis dicuntur: 1. qui sunt *τίνα τῆς σαρκε*, & ex Patribus descendunt *secundum naturæ propagationem*. 2. qui sunt *τίνα τῆς ἐπαγγελίας*, & *secundum cælestem promissionem*, *Rom. 9. 8.* qui etiam *οἱ ἐκ πίστεως ἔσονται* dicuntur, *Gal. 3. 7.* Illi significantur propriè, cum historicæ narrationes de ipsorum sive itineribus, sive dispersionibus, & quoad mutuatam dissociationem tempore Rehoboami, & quoad captivitatem, aliaque in sacris passim instituantur: hi in disserta-

C

tione

tione de gratuita peccatoris justificatione hinc inde ab Apostolo nominari consueverunt. In loco nostro Prophetico dubium multis habere sensum videntur: nos tamen de propriè dictis accipi censemus, non simpliciter, sed quoad primam propositionem & annunciationem. Illud constat ex dicto nostro. Nam, quorum Patribus V. T. datum est, illos primò attinget promissio. At Judæorum Patribus datum est. E. Hoc ostenditur, tam quoad ministerium Christi docendi & miraculose operandi, quod non nisi Judæis ordinariè destinabat, *Rom. 15. 8. Matth. 15. 24.* quàm Apostolorum, qui, dirutà nondum macerie, ex admirabili Dei ordinatione, in viam gentium abire prohibentur, *Matth. 10. 5.* suo tempore omni creaturæ N. T. prædicaturi, *Marc. 16. 15.* Quod Paulus & Barnabas Judæis Antiochenis rotundè explanant, *Act. 13. 46.*

2. Sed hæc, perspicuis verbi divini suffragiis sulca, non tam vehementer discutuntur, quàm illud: an N. T. ex serâ benignissimi Dei intentione, ad omnes & singulos homines quoad solennem promulgationem & oblationem pertineat. Scriptura fanè immensam gratiæ divinæ amplitudinem luculentissimè diducit, ut non pauci ex ejus aliàs impugnationibus deformitatem opinionis suæ, multa distinctionum cerussa inunctam, occultare dudum fategerint; imò præcipui hodiè, vapulantes etiam ob id à sociis, propius ad veritatem accedere videantur. Unde Dn. D. CONR. BERGIUS concedit, *fædus novum quoad incobationem, oblationem, & promissionem conditionatam communiter ad omnes pertinere, in Praxi Cathol. Diss. VI. Thes. 222. §. 3.* quod alii penitus negant, quibus opponimus, pro munienda nostra Assertione, hoc argum: Ad quos pertinet gratia Dei salutifera, eum in finem primò illucescens, ut omnes, ex serâ ejus voluntate, ad agnitionem veritatis venientes, salvi fiant, nec ullus pereat, ad illos etiam pertinet N. T. quoad universalem promulgationem & oblationem. Ad omnes homines illa ita pertinet, *ex Tit. 2. 11. 1. Timoth. 2. 4. 2. Petr. 3. 9.* E. Major probatur, quia in Novo Test. promittitur & offertur gratia, ad salutem hominum necessaria, & hanc, cum seriò Deus velit, media etiam

etiam ad illam obtinendam omnibus offeret. Nemo enim finem serio velle potest, nisi media etiam velit, quæ ad eum consequendum ita sunt necessaria, ut aliter obtineri nequeat. Vide uberiorem hujus, quoad materialia, probationis deductionem, & summam orthodoxæ antiquitatis ὁμοψυχίας in *Historia Pelag. G. VOSSII, Libr. VII. Part. I. p. 632. -- 656.*

3. Reprehensurus hanc præsentis loci applicationem, ex eo ipso contra nostrum argumentum excipit, I. MACCOVIUS, in *Coll. Theol. de Prædest. Diss. I. a. 4. §. 5.* his verbis: *Deus vult omnes salvos fieri, sed hos tantum de quibus Job. 17. 9. quos mihi dedisti: sed hos tantum, 2. Tim. 2. 19. & de quibus Jerem. 31. 33. Est etiam hic universalitas quedam, sed electorum, &c.* 2. Accedit PAREUS, in *Comment. super Epist. ad Hebræos, Tom. II. Oper. Theol. p. 908,* qui post allatam Augustini sententiam, dicentis de loco nostro, *l. de Spir. & Lit. c. 24.* quod, quantum ad Deum, omnibus is offerat illuminationis gratiam: quod verò non omnes hanc consequantur, in culpa esse multorum perveraciam, qui illuminari nolint: Subjicit: *relinqui vobis, cur non omnes Deus ex nolentibus faciat volentes illuminari, cum facile possit. Hic dicendum, (pergit) quod omnibus electis fiat hæc promissio. Misereatur enim Deus, quorum vult. E. N. T. non pertinet ad omnes homines.*

4. Verum de exceptionibus ad dicta nostra, de universali gratia, placet adscribere verba D. CONR. BERGII, ex ejus *Diss. de Sufficiencia & Effic. mortis Christi, habita Brema, d. 17. Julii, Ann. 1641:* *Sicut nullam promissionem DEI ἀπὸ γενεῶν, sine scripturis, asseri & poni licet nisi evidens sit revelatio divina: ita, postquam jam certam promissione & revelatione DEI, exceptionem etiam, præter generalem & simplicem Scripture sententiam, quem ipsa promissionis & beneficii revelati litera cuius ex communi loquendi usu facillimè insinuet, haudquaquam sine scripturis & evidentiore aliunde revelatione recipi tutam conscientiam posse, libenter concedimus. Præsertim, cum in humanis etiam, ubi longè minor est bonitas & liberalitas, beneficia tamen & Testamenta plenius accipienda esse, vulgatum sit. Sed ἡπίστευοντες Resp. 1. Theologo Franquerensi, cujus exceptiones apud hos tantum valent, qui ἀπὸ γενεῶν, more discipulorum Pythagoriorum,*

corum, ipsi accinunt: nobis non satis est, illum dicere: Sicrefringenda est scriptura: sed rationes requirimus urgentissimas; omnes autem quas affert, *ab unius inclusione, ad alterius exclusionem viciosè procedunt. Ex Job. 17.* talis exurgeret major: Pro quibus Christus *hic* non oravit, ad illos non pertinet gratia Dei; quæ falsissima, quia ibi pro solis Apostolis rogavit, ut antecedentia & consequentia intuentibus patefceret, nec pro omnibus credentibus & electis. E. nec ad has pertineret gratia N. Testamenti, quod ipsi Maccovio absonum. Præterea, secundum alia dicta pro transgressoribus & persecutoribus suis oravit, *Esai. 53. 12. Luc. 23. 34.* alibi pro solo Petro, *Luc. 22. 23.* solo Lazaro suscitando, *Job. 11. 42.* solo surdo & mutuo sanando, *Marc. 7. 4.* nec exinde concludendum, gratiam N. T. non nisi ad hos pertinuisse. E. Distingvendum est *inter orationem Christi quamcumq;*, & *preces speciales*, quas pro suis specialiter nonnunquam fudit, & in loco Johanneo intelliguntur: & *Sacerdotalem*, quamq; Christus, quæ Sacerdos, edidit pro omnibus in universum hominibus; & quos ab hac Scriptura excludet, ad eos nec gratiam N. T. pertinere confitebimur, nec mandatum Paulinum, de fundendis, pro simpliciter omnibus, precibus, *1. Timoth. 2. 1. 2. 3.* sequemur, quas utiq; fultra facimus, ubi Christi intercessio, earum fundamentum, non anteceffit. Quod attinet illud, *2. Tim. 2. 19.* loquitur quidem de electis, sed nihil in favorem Maccovii: quia *in negotio salutis à positione notitia & cure specialis ad remotionem voluntatis & intentionis universalis malè proceditur.* Impertinenter etiam allegat nostrum dictum, quod omninò universalem exhibet promissionem de N. T. & scriptione legis divinæ in corda hominum, quam, si recipiari cum æterna electione ad salutem existimat, *τῆς θύρας ἀμαρτάνων*, in veritatis semitam deducendus à Christo, *Luc. 8. 13.* Aliud est electio, ob prævisam à Deo multorum, oblata cum verbo sufficientia salutis media rejeçantium, pertinacem incredulitatem particularis: aliud *convertendi miseros homines voluntas universalissima.* Resp. 2. *Paréo*, qui ita videtur argumentari vel: Quicumq; miseretur, quorum vult, illius gratia, N. T. com-
pre-

prehensa, non offertur omnibus. Deus miseretur, quorum vult. E. Sed 1. negatur major. Nec enim repugnantia sunt, si dixeris; Ille miseretur, quorum vult: & illius gratia omnibus offertur, cum hæc gratiæ oblatio sine voluntate miserentis fieri non possit. Quin potius ita formarem: Quicumq; miseretur, quorum vult, *si omnium vult*, illius gratia ex misericorde ejus intentione offerenda est ad salutem omnibus. Ratio m. 2. tacta est. Deus miseretur quorum vult, & omnium vult, *Rom. 11. 32. E. 2.* quod dictum Paulinum attinet, *non docetur eo aliqua divina misericordia absolute fidem excludentis particularitas, sed summa miserentis libertas*, quod videlicet misereatur (in Christo, Ephes. 1. 3.) quorū velit misereri: & hi hoc loco non definiuntur, sed alibi passim. Quod de potentia Dei in objectione innuitur, *Assertio VI.* discutiet.

ASSERTIO V.

Conversio hominis irrogeniti non est opus naturalium virium, sed divinum Novi Testamenti beneficium.

Ἐξήγησις.

1. Non accipimus hic conversionem in usitata sepius latitudine, ut & actus præparatorios, & constituentes, & consequentes simul denoter; ita enim in præcedentibus hujus capituli 31. versiculis potissimum tractavit Jeremias: *nec de mediis omnibus, quæ priori conversionis parti, per gratiam prævenientem ac præparantem, & legales cordis ad dolorem usque compunctiones, Spiritus S. destinat: sed tantum quoad actus novarum spirituum virium in intellectu & voluntate collativos*, Evangelii proprios; & hos propterea nostrum locum uni gratiæ N. T. transcribere dicimus. Duplicem aliàs Theologi conversionem faciunt: *Primam*, vel non renatorum, planeque adhuc ab Ecclesia extorrium; & *secundam*; eamq; vel *lapsorum*, quæ nihil est aliud, quam quædam ad usum pristinæ gratiæ reductio, & per illam Dei reducentem gratiam reversio ad exercitium prioris caritatis

ratis & operum, *Apo. 2. 4* §. vel *stantium*, quæ est perpetua quædam carnis inhabitantis mortificatio, ejusque quotidianum cum Spiritu in homine renato duellum. *Prima* autem, propriissimè acceptâ conversionis voce, definitur ex Sacris vel in *sensu activo*, & est exercitium affectus Dei benevoli, hominem irrogenitum ab infidelitate ad fidem reducentis; vel *passivo*, & est spiritualis mutatio mentis & voluntatis humanæ, in colatione fidei salvificæ, hominisque è statu iræ in statum gratiæ translatio, virtute Spiritus S per verbum facta, ut per gratuitam peccatorum remissionem ex filio Diaboli filius Dei factus in heredem vitæ æternæ evadat. Et de hac principaliter olim in Ecclesia, cum Pelagio & asseclis, tam masculè pugnarunt Beati P.P. & adhuc hodie omnes gratiæ cœlestis propugnatores, cum quibus eandem & quoad initium, & quoad progressum, & quoad consummationem Deo vindicantes, naturalibus viribus, quâ tales, derogamus, in Assertionem nostram.

2. Pro cujus firmitate ita argumentamur, ex Propheta nostro: Cujus solius beneficium est peccatorum remissio & renovatio, ejus etiam solius beneficium est hominis irrogeniti conversio. Atqui divinum solius N. T. beneficium est peccatorum remissio & renovatio. E. Solius etiam N. T. divinum beneficium est conversio. Major probatur ex trito Canone: Cui convenit proprius, principalis & immediatus rei effectus per se, eidem & causa convenit. Effectus autem conversionis esse remissionem peccatorum, & consequenter renovationem, Paulus docet, *Act. 26. 18*. Quod si cui lubitum, illos *gradus conversionis* nominare, non contraiverim, modò res facta utrinque maneat & eadem, cui termini, seu posteriores, rectè adhibendi. Minor est Prophætæ nostri, qui in oppositione ad violatum Vetus T. *duos* facit *actus gratiæ N. Test.* alterum *primarium*, peccatorum remissionem, quæ fundamenti loco per particulam *ἀπολογισμῶν*, v. 34. ponitur, in propitia non recordatione iniquitatum nostrarum apud Deum consistens, cui, ut soli principaliter peccamus, *Psal. 51. 6*. ita soli peccatorum remissionem *ἀπολογισμῶν*, cum scriptura adscribimus, *Esa. 43. 25*. quâ de

Aß.

Aff. VIII. alterum *secundarium*, renovationem & sanctificationem, quæ in præsentem per Id dare legem in interiori hominum & scribere super corde eorum, *v. 33.* notatur, phrasi signatissimâ, quam scriptura adhibet de firma rei in animo infixione, sive illa fiat per naturam, *Rom. 2. 14.* sive per institutionem, *2. Cor. 3. 2. 3. Prov. 3. 3. c. 7. 3.* & hic attendit $\alpha\lambda\iota\lambda\alpha\mu\alpha$ *N. T. præ Veteri*, in quo lex quidem scripta fuit in tabulis; ad corda tamen feliciter penetrare non potuit, ut quæ, peccatis oppleta, illi capiendæ nimis erant angusta, ideoq; pactum ejus, quoad finem vitæ intentum, factum est irritum: Spiritus S. autem per Evangelium in *N. T.* ad corda penetrat, & ad præstanda bona opera, velut fidei justificantis indicia, gratiam suam copiosè largitur. Licet enim *N. Testamentum* non sit ipsa legis in cor inscriptio, aut virium lege postularum collatio: organon tamen efficax est, per quod illa fiunt, *Gal. 3. 2.*

3. Sed infringere argumenti nostri nervum videri posset
 1. *Ethnicorum partim generalis conditio: partim singulare exemplum.* Illa est *Rom. 2. 15. 14.* ubi Apostolus asserit, illos idololatrias inscriptum habere Id $\epsilon\gamma\gamma\omega\upsilon\tau\epsilon\upsilon\sigma\mu\alpha$ in cordibus suis; imò naturâ facere, quæ sunt legis. E. inscriptio illa non erit consequens conversionis, multò minus nota diversitatis inter conversos & inconvertos; nisi quod hi populo *V. T.* potiores essent, qui legē accepit in tabulis, populo *N. T.* priores, cui hoc demum præstatur per Testamentum, quod ipsis per naturam. Falsum! Hoc suggerit Cornelius, *Act. 10. 44* qui opera optima fecit, etiam ante conversionem. E. Ea non erunt consequens conversionis, &c. 2. Ipse locus noster, ex quo CORNELIUS à LAPIDE in *Comment. super eum in Epist. ad. Hebr. c. 8. 10.* liberum arbitrium probat, quia *sædus hoc*, (inquiens) *non est aliud quodvis*, requirit conditionem ex parte nostrâ, scilicet, ut obediamus Deo vocanti, & gratiæ ejus cooperemur, &c. & paulò post: *Adverte*, Deus non se solo scribit Spiritum Sanctum in corde & mente, sicut scripsit solus legem veterem in tabulis lapideis, sed requirit consensum & cooperationem liberi arbitrii, & hæc est conditio fœderis tam Novi, quam Veteris.

4. Sed Resp. ad. 1. ex Paulo, & quidem limitando subintellectam majorem: Quicquid tribuitur idololatriis & inconvertis Ethnicis, sc. modo & sensu eodem, quo convertis & Christianis, illud non est conversionis consequens, aut nota diversitatis inter eos. Jam neganda minor, quam ut penitiori mentis indagine excutiamus, & à lapsu quorundam Patrum nobis caveamus, qui Ethnicos istos discipulis N. T. accensuerunt, recensente eorum nomina GUILIELMO ESTIO, *in Comment. super Rom. 2. 14. pag. 25.* & integra loca MICHAELE CHISLERIO, *in Commentario ad Prophetam nostrum, in Catena Patrum,* (ut vocat,) distingvimus inter *Id inscriptum esse, sive inscriptionem passivam, quæ est per naturam, & quæ est per gratiam.* Illa est facultas naturalis cognoscendi DEUM & faciendi, in externis actionibus, quadantenus opera divinitus imperata, in hominis lapsi corde adhuc superstes, ut facta ejus coram tribunali contestantis conscientia accuset vel excuset, ipsumq; reddat ἀναπολόγητον. Et respondet ei revelatio per naturam, (inscriptio activè accepta) nimirum facultatis illius naturalis in mentes humanas insitio, cujus ductu cognoscitur, quicquid vel de Deo, vel de aliis rebus cognoscitur. Hæc verò est facultas supernaturalis, à Spiritu S. legem suam in interiori verè credentium scribente gratuita concessa, aptos eos reddens, ut secundum divinæ voluntatis normam vivæ fidei indicia & fructus benè proferant, ad Dei gloriam, & aliorum ædificationem. Hanc itidem sibi respondentem inscriptionem activam supernaturalem supra innumimus. Distinctissima igitur est inscriptio, quæ Ethnicis à Paulo, & justificatis à Propheta nostro tribuitur: posterioris enim nullam insinuari apud Paulum de Ethnicis mentionem, ex toto contextu, cum precedente capite juncto, constare putamus. Quod autem vers. 14. attinet, *aliud est, τὰ τῆ νόμου, ea quæ sunt legis, h. e. quæ cum externis operibus à lege requisitis quodammodo consentiunt, secundum ductum naturalis luminis facere: aliud, secundum legem Dei, cordi indicam ex gratia Evangelica, in bonorum operum exercitio, ad ostendendam fidei sinceritatem versari.* Hoc, ceu purum spirituale ratione principi

pü,

pii, renatorum proprium est: illud, quoad moralia virtutum specimina, Ethnicis cum Paulo tribuere possumus, ut tamen duplicem in ipsorum operibus defectum meritò arguamus, cum *G. Vossio, L. III. Hist. Pelag. Parte III. quæ tota est de virtutibus gentilium, p. 378. alterum Physicum, alterum moralem. Illud; quatenus non fiunt ex fide, vel amore illo, quem Deus requirit in verbo: nec ad gloriam Dei & Servatoris Christi diriguntur: (à sine autem ἀπὸ τοῦ ἀγαπᾶν τοῦ Θεοῦ, Arist. l. 2. de An. c. 4.)* Hunc; quatenus aberrant à regula, quam eis recta ratio prescribit. Nam cum vitiis, quas de Deo habent, applicent ad creaturarum cultum, satis liquet, eos non operari ex amore veri Dei, nec ejus gloriam sibi propositam habere. Ac propter hunc defectum, qui morale vitium est, opera eorum etiam præstantissima ab antiquis peccata dicuntur, quia non fiunt sine peccato. Resp ad 2. Maj. limit. Quæcunque opera fiunt ante acceptionem S. Sancti, sc. sanctificantis & cor renovantis, illa non sunt consequens conversionis. Jam minor negatur; nec probari potest ex v. 44. quippe qui collatus cum v. 46. clarè docet, sermonem esse de donu Spiritus S. miraculosis, qualia Apostoli die Pentecostes acceperunt, & quæ gentibus etiam conferri Judæi mirum quantum stupebant, v. 45. Spiritum igitur gratiosè sanctificantem antea cum Cornelio fuisse, licet non in tanta donorum copia, antequam ad clariorem Messæ cognitionem perveniret, colligitur inde, quod 1. vir pius, timens Deum cum tota domo sua, operam navans justitiæ, Deoque acceptus, v. 2. 22. 35. 2. dum largas & in conspectu Dei commemoratas eleemosynas præstat, v. 2. 31. & 3. acceptissimas Deo preces (adeoq; non sine vera fide, *Hebr. 11. 6.*) offert, Il. all. benignè exauditur, & ad majorem Evangelii lucem, & Baptismi, pro augenda & confirmanda fide, susceptionem adducitur. Ultimum Cornelii argum quod attinet, syllogisticè ita esset informandum: Omne fœdus divinum requirit ab hominibus conditionem consensu, obedientiæ & cooperationis. N. Testamentum est fœdus divinum. E Resp. 1. ex ESTIO, qui similem sibi objectionem (fortè intuitu CORNELII, quem non semel in suis Comment. tangit,) formans in cap. 8. ad Hebr. v. 10. p. 984.

D

ma-

majorem negat, dicens: *vocabulum Hebraicum Berith pro quo nunc
 fœdus, nunc pactum latini reddunt interpretes, esse latae significationis,
 ut non solum ea comprehendat, quæ propriè fœdera seu pacta dicun-
 tur; verùm etiam promissiones gratuitas & ab omni conditione libe-
 rat; imò & ordinationes Dei stabiles circa res inanimatas, à quibus
 nihil vicissim præstandum intelligitur.* Post adducta loca addit,
 p. 985. *Tale igitur pactum est hoc, quod vocatur novum Testamentum;
 videlicet promissio Dei prorsus gratuita, &c. 2. limit. maj. Omne
 fœdus, sc. ab altera parte acceptum, & quasi ratum sibi habuum, re-
 quirat conditionem consensus & obedientiæ, donum oblatum
 non rejicientis, & Spiritum Sanctum gratiosè operantem non
 præfractè impediens. Aliàs enim fœdus integrum esse potest,
 ceu Vetus fuit, ut irritet tamen sibi altera pars per reluctatri-
 cem inobedientiam suam, nec fructum ejus percipiat: salvum
 autem in principali federis pactore maneat, quò regressus ad
 illud ipsum neglectori fœdifrago detur: quod de donis Dei,
 quibus & fœdus, in utilitatem nostram propositum, annume-
 randum, dicit Apostolus, illa ἀμεταμέλητος prædicans, Rom.
 11. 29. Et cum hac limitatione, sine indignatione veritatis, con-
 cedimus gratiæ fructus, scilicet requiri in hominibus, ad perci-
 piendos gratiæ fructus, aliquam consensus & obedientiæ con-
 ditionem. Huc enim tendunt divini adhortationum stimu-
 li, ut consentiamus Deo nos in peccatis mortuos omnipotente
 quidem, ordinariâ tamen virtute, ad vitam spiritualem resu-
 scitare & convertere volenti; imò, ut convertamur nos, ut fa-
 ciamus nobis cor novum, &c. quarum tam prolixum catalo-
 gum congestare solent adversantes, nullo suæ causæ commo-
 do. Ut enim non negamus illas: ita ex iis quærimus, unde vis
 illa consentiendi fiduciatiter, & postea cooperandi in libero nostro
 arbitrio oriatur? num ex suscitatis latentium virium reliquiis,
 quod ipsi dicunt; an à sola Dei gratia, nos, & consensum no-
 strum, multò magis cooperationem, præveniente? quæ nostra
 est sententia, cum ipse in nobis efficiat καὶ τὸ θέλει, καὶ τὸ ἐνεργῶν,
 Phil. 2. 13. quo & gratia operans, gratuitum illud & ne-
 cessarium conversionis nostræ beneficium, & gratia coope-
 rans,*

raus, gratuitum illud & necessarium converforum adjutorium, luculentissimè confirmatur. *Quodcunque alias Deus homini certo respectu & modo injungit, illud quoque eo, quo injungit, modo est in ejus potestate.* Sic consensum, conversionem, fidem, cordis novi creationem, &c. homini injungit, non simpliciter, quasi actus illi naturali emanatione ab intellectu & voluntate, in quibus alioquin sunt, profiscisci possint: sed *certo respectu*, partim ratione usurpationis mediorum, per quæ bona ista obtinentur; partim ad retundendam morosam hominum reluctantiam; partim præsuppositâ potentiæ animæ ad divinos actus elevationem, per novarum virium spiritualium necessariam colationem, quibus postea homo uti & non uti potest. Sicut enim officium talia præstandi ex debito nostrum est: ita *facultas*, olim quidem à nobis in Protoplastis possessa, post tamen miserè amissa, *nunc ex solo Deo est*, se solo scribente leges suas in corda hominum, licet non irresistibiliter: licet non in subjecto ἀλλογῶν, & nihil post inscriptionem ex viribus concessis cooperaturo: quæ discrimina inscriptionis hinc *Cornelio à Lap.* libenter, ab inscriptione in tabulas lapideas, largimur.

ASSERTIO VI.

Gratia N. T. hoc loco indigitata notat seriam DEI in nobis operantis benevolentiam, non irresistibilem physicam vim, aut talem illius potentiam.

Ἐξήγησις.

1. Cum Prophetæ nostri testimonio, ad conciliandum sententiæ suæ robur, abuti soleant & duriores Calviniani, & molliores, primum Assertionis negativæ membrum illis: posterius hæc est oppositum, quorum aliqui cum minus procul, quam vel majores, vel alii coætanei, ab orthodoxæ veritatis limine abesse videri velint, nondum tamen usque quaque accedunt.

D 2

cedunt.

cedunt. Afferunt 1. Universalem DEI erga omnes lapsos dilectionem. *Nuquam invenimus* (verba sunt D. CONR BERGII, *Thes.* 24. *Disp.* supra *Ass.* 4. m. 4. citatæ) *in scripturis exceptionem ullius hominis peccatoris, antequam in Sp. S. peccaverit, erga quem patientia & bonitas DEI, de qua Rom. 2. 4. debeat non agnosci.* Et *Th.* 43. *Dilectionem DEI erga universum mundum, & voluntatem, quâ juravit, se non velle moriem peccatoris, sed ut convertatur & vivat, sine furo & Sophistica, sensu Catholico & simplicissimo, credimus.* Afferunt 2. universale Christi meritum, ex dilectione DEI profluens. *Perficuum est,* (inquit *Th.* 20.) *sufficienciam mortis Christi non ita offeri, ut pretiositas nudè & dignitas tantum infinita notetur, (quomodo etiam pro angelis lapsis sufficiens dici poterat) sed cum dignitate etiam necessario intelligendum esse verum & actuale beneficium, ex dilectione quadam Dei erga universum mundum, seu omnes homines, in peccatum in Adamo lapsos, ex Job. 3. 16. 1. Tim. 2. &c.* Afferunt 3. universalem vocationem. *Th.* 5. *Vocatio & præceptio gratiosa post lapsum in Adamo omnibus illius posteris communis fuit.* *Th.* 5. *Medicina peccati & mortis in Evangelio omnibus sufficientissimè offertur:* *Th.* 32. *nemine excepto, &c.* Plura videre licet in *Bericht vom Breemischen Schuelstrei* / Anno 1641.

2. Afferunt quidem hæc; sed fermentata crambe antiquâ, de irresistibili erga paucos gratiæ potentia, & motu *sepe in agendis*, quem nec invitare possint, si maximè velint, nec evitare, si maximè repugnent, & hunc variis diversis modis depingunt. D. Bergius eum vocat *tractum talem, à quo exitus necessario sequitur, th.* 4. *cum quib. compellitur, seu trahitur, eo modo, quo necessarium est exire, th.* 6. *gratiam abundantem & specialem, th.* 19. 38. *compulsam ad intrandum, ut non possint resistere, th.* 39. quem tamen, intuitu subjecti convertendi, concedendum minimè arbitramur in hominis conversione, lenta illa Dei actione, quâ gradatim hominibus gratiam suam offert, & priores gradus non repudiantibus, sublequentes, sine ipsorum hic influxu ad eosdem producendos, per medium verbi confert, & ita demum ex regno tenebrarum in lucem cœli educit. Conf. B. CHEMN. *Parte I. LL. CC. loco VI. Cap. VII. p.* 199. Vel enim esset ille *in gratia cælesti*

λεβίς ἐνεργεία regenerante, quæ respicit actus salutem conferentes, ratione cujus se homo merè passivè semper habet: vel in *ἐνεργεία renovante*, quæ respicit ipsum subjectum, hominem, in quo mutatio efficitur, & ipsi tunc etiam aliqua ex gratia cooperatio, non tamen in ordine ad salutem, conceditur. Non in posteriore: cum renati, in quibus Spiritus Christi gratiosè habitat, si secundum carnem, quam adhuc circumgestant, vivunt, in peccata regnantia incidere, & spiritualiter mori possint, Rom. 8. 12. Non in priore, sive respicias prævenientem, & *ratione initii*, in actuali ejus ad individuum applicatione per verbum propositum, cum illud vel planè non audire homo possit, Prov. 1. 24 vel cum præfracto contradicendi studio audire, ut auditores Stephani, Act. 7. 51 vel audito cum Pharaone blasphemo etiam ore contradicere: sive operantem, & *ratione medii*, cum & hîc excitationi divinæ resistere cum Judæis & Herode, satisque virium ad illuminandum & justificandum habentem respuere, Joh. 3. 19. aut in vacuum recipere queat, 2. Cor. 6. 1. sive perficentem, & *ratione finis*, cum, non permanentes in divina benignitate, propter incredulitatem à severo iudice sint excindendi, Rom. 11. 22. Totum itaq; misericordis DEI consilium, eandem specie intentionem, quam Publicani sequuntur, homines convertendi cum Pharisæis *ἐς εὐαγγέλιον*, & per modum rebellantium contemnere valent, Luc. 7. 30. Job. 5. 34. 40. Nolumus hîc, studio brevitatatis attingere, quæ aliàs de sufficientia & efficacia gratiæ, plurimis jurgiis mixta, proponuntur à Thomæ Interpp. inter quos nondum, in quo ea precisè collocanda sit, convenit, aliis ad Calvinianos satis manifestè transeuntibus: aliis bipatentes Pelagio portas aperientibus: satis hîc erit notâsse, unam per se DEI gratiam sufficientem tantum, aut simul efficacem assumari debere, non ex ipsius ad hujus vel illius ingenium, ratione temporis aut temperamenti, congruitate, ut censet BELL. L. I. de Gratia & Lib. Arb. c. 13. Resp. Certum esse, nec ex Physica irresistibiliter agendi vi, sine qua verbi operatio nullum effectum obtineat, imò ad quam collatè vis hujus nihil sit, quod dicit MACCOVIUS, Diss. 14. K. 2.

sed, cum Orthodoxis, *ex eventu*, ut illa tantum sufficiens dicatur, quæ omnia convertendo, secundum divinum ordinem, homini necessaria quidem præstat, sed ob improbam ipsius resistantiam, non tam ex quantitate actuum externorum, quam gradibus pertinaciæ, in principio agendi invincibiliter residentis, æstimandam, eventum non fortitur, indeque, *per dominationem extrinsecam, inefficax (melius infructuosa,)* dici consuevit: eadem simul efficax, si pertinaci hominum malitiâ non impedita, hominis animum originaliter quidem rebellem, salutariter tandem vincit.

3. Nos pro Assertionem nostram ita argumentamur: Quæcumq; gratia benignissimo exhortationis modo & motu, divinæ *ἐνεργεία* intrinsecus operanti juncto, facit omnia, efficiendæ conversioni necessaria, ut tamen homo affectatè queat eam rejicere, illa non notat Physicam Dei vim irresistibilem, aut talem ejus potentiam. Gratia N T. hoc loco indigitata ita se habet. E. Major probatur quoad 1. Si enim fit benignissimo exhortationis, imò precatationis modo. E. non per physicam vim irresistibilem, contra Maccovium. 2. si facit omnia, conversioni hominis necessaria, & tamen resisti ei potest. E. non denotabit irresistibilem Dei potentiam. Probatur ulterius, ex descriptione Bergiana: Quæcumque gratia facit omnia, quæ ad conversionem sunt necessaria, ea utique trahit eo modo, quo necessarium est exire. Quid enim hæc duo discriminabuntur? Gratia, cui tamen resisti potest, ut nihil fructificet, facit omnia, quæ ad conversionem sunt necessaria. E. gratia, cui tamen resisti potest, ut nihil fructificet, trahit eo modo, quo necessarium est exire; adeoque non est irresistibilis. Minor probatur ex *Esaia 5. 4.* verbis *ἡ ἔριπον ἡ ἀροῦναι αὐτῆς*: *Quid est, quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci in ea*: Quo nihil aliud innuit Deus, quam gratiam suam omnia conversioni Judæorum necessaria præstitisse, ut ad judicia ipsorummet etiam provocare possit. Sanè, nisi ita fuisset à DEO gratiæ cœlestis rore irrigata vinea, & ita per pulchros palmities adornata, ut omnia non externa tantum, quæ hic utrinque volunt adversæ opinionis tuto-

tutores, sed & interna, ad tollendam vineæ malitiam & afferendam fructificationem necessaria, habuerit, amabilemque bonarum uvarum fructum ferre potuerit, non adjungeret: *Quare expectavi, ut faceret uvas?* Quomodo enim Deus illud ἐκπροσπεκίνας expectet à vinea, si nondum necessarias vires, & intrinsicè sufficientem inprimis potestatem, ab externa cultura minimè separandam, concessisset? an expectaret ut faceret, quod eam facere non posse, ob defectum mediorum necessariorum, noverat? an pœnam denegandæ cœlestis pluvix interminaretur? Addatur mellitissimum illud CHRISTI, *Matth. 23. 37.* perpendatur emphatica iteratio, diserta voluntatis declaratio, sæpius factæ vocationis repetitio, congregationis gratiosæ per similitudinem descriptio, severa inobedientium punitio, v. 38. &, an sola voluntas signi, aut sola humana, aut ex sese inefficax, aut sine convertendi intentione hîc locum habeat, apparebit. Conf. ipsum D. BERGIUM, in *Praxi Carbol. Diss. VI. Th. 192. §. Diligenter.* De exhortatione vid. 2. *Corinth. 5. 20. Prov. 1. 20. 25.*

4. Sed opponunt nobis, 1. Nostrum locum MACCOVIUS, in quo necessariò cum vi Dei physica, qua necessariò regenerat homines, effectum conjungi existimat, l. c. &, quoad hoc παραλληλον Ezech. 11. 19. c. 20. 37. Et 2. scriptum Bremense, adjungens *Luc. 14. 23. ἀνάγκησιν ἐπιλθεῖν*, 3. alii *Job. 6. 44. de tractu*, quem ita omnipotentem existimant, ut, si resisti ei possit, Deo trahenti multum derogetur: libertati hominis plus justo arrogetur, quod utrumque absurdum. Resp. autem 1. in genere limit. maj: Quicumque 1. novum cor ab ipso Deo indente accipiunt, 2. per immisionem crucis ad exhibitionem fœderis inducuntur, 3. compelluntur, 4. trahuntur, sc. irresistibiliter & absolute, illi per irresistibilem potentiam & vim convertuntur. Jam minor ne quidem per speciem ex dictis ita probari potest; quæ singula tamen percurramus. 1. Ad nostrum dictum dist. inter dicta promissoria, de benigno Dei ad præstandum N. T. gratiam convertentem & manifestantis & exhibentis, beneficium affectu: & eventualia, de infallibili in nobis, beneficium illud exhibitum non repudiantibus, effectû. Ad priora

priora nostrum, cum parallelis, referendum, qui vis animadvertit, & ideo nobis, de possibilitate resistendi Spiritui Sancto, bona hic promissa per media ordinaria conferre volenti, imò divinum opus jam sæpè exercenti, disputantibus frustra opponuntur. Verborum, quam toties hic locorum urgent, emphasin libenter admittimus, in iis etiam dictis, quæ Deum operari in nobis velle & perficere, fidem dare, cor aperire, aut nostram tollere repugnantiam dicunt. Nam sicut hæc omnia id contra Pelagianos evidenter docere scimus, nihil nos ex nobis ipsis, & viribus naturalibus in hoc negotio facere, sed Deum omnia: ita nullam necessitatem aut irresistibilitatem inibi conjunctam videmus. Illud, quod ex *Ezech. 20.* additur, docet Deum per tristitiam calamitatum, virgarum suarum, immissionem, cum vincula fœderum, frangentium respectu, pœnæ sint, vocare homines ad mandatorum observationem, & dominari transgressoribus, effusa ex candescentiâ, *v. 33.* non quasi ordinariè ita non convertere omnes velit, sed quod extra ordinem apud hos vel illos per ærumnarum aut alia etiam media agat, ut tamen *vis ipsa convertens unicè in verbo consistat.* Unde in quibusdam per solum verbum sine extraordinariis mediis repugnantia cohibita legitur: ab aliquibus etiam verbo *addita*, ut à Pharaone, Judæis, Chorazinis, & Bethsaidis, malitiosè rejecta constat, ut *ea nec per se conversionem efficere, nec gratiam convertentem in se augere aut minuere valeant.* 2. Ad dictum Lucæ Resp. Majorem, sive formetur de coactione reali & violenta, cui certè, quamdiu possumus, resistimus: sive suasoria & verbali, non concedimus. Et, quod apud Lucam est ἀναγκάζειν, *Matth. 22. 9. & Apoc. 19. 9.* exponitur per καλῆν, quod itidem apud *Lucam v. 21.* per εὐαγγεῖον indicatum est; nimirum, gentes ad vias & sepes, continuâ verbi penetrantis prædicatione, & meritarum pœnarum comminatione, à peccatis avocatas, ad Ecclesiam deducendas, & *διωξάναι τῶ θεῷ, Rom. 1. 16.* convertendas esse. Nihil de irresistibilitate! Ne nunc illud addam, quod Maccovius & alii illam irresistibilem compulsionem immediatè ad Deum referant: *minis*

itis autem externam prædicationem separatim adscribant,
 contra quam hic Lucas, *ἀναγκασμῶν* exstimulatorium ipsis
 Dei ministris, quâ talibus, tribuens, facit, & ipsa docet veritas,
quia actus conversionis, quem minister Dei, quâ talis est per illam Sp. S.
exercet, idem realiter actus est, & non nisi in modo habendi differentia.
 3. Major, ad dictum *Joh. 6.* fallit. Nec enim invitus tantum
 aliquis ad aliquid trahitur, sed volens sæpè ac lubens. Trahit
 sanè sua quemque voluptas, & ea quidem vana sæpè volentis-
 simum. Et *ἐλκόμεν* mox explicatur per esse *ὁμιλῶν τῷ θεῷ*, &
 per audire & discere à Patre, sc. in verbo propositò, quo, & Sa-
 cramentis, velut organis suis, in homine convertendo utitur.
 Ita etiam Christus loquitur *Joh. 12. 32. εἰάν τις ἑλθῆ ἐν τῷ κόσμῳ,*
πάντες ἐλκόμεν πρὸς ἑμαυτὸν, ubi sive de omnibus hominibus mi-
 sericordissimam ejus intentionem accipias, cum loquatur de
 mundo, ad totum populum, *v. 19.* & omnes dicat absolute: sive
 de omnibus gentibus cum Chryl. & Theophyl. (quos Beza glos-
 sa hic laudat,) pro nobis accipies: & quia per *ἐλκόμεν* tantum
 excluditur actus præcedens humanus elicitus & imperatus ex
 parte agentis, connotatâ passione, ad subjectum trahendum &
 in progressu ducendum illatâ, facile declinabis incômodorum
 annexorum pericula. Distingvendum enim *quoad 1. inter pa-*
rentiam Dei absolutam, quâ simpliciter potest omnia, suâ perfe-
 ctioni non contraria: & *ordinatam*, quâ id tantum posse nobis
 dicitur, quod decreto aut promisso ejus alicui liberrimo non
 refragatur. Neque ita, cum Scriptura, Spiritui S. resistere posse
 hominem dicimus, ac si realis Dei actio à contraria actione no-
 stra vincente impediatur per potioem potentiam: sed cum
 propter interventum ultroneæ malitiæ effectus Dei, quem
 gratia ejus per sua media ordinatè in homine producere vole-
 bat, impeditur. *Quoad 2.* Libertas ad resistendum divinæ volun-
 tati tristis sanè servitus est peccati, *Joh. 8. 34.* adeoque qui hanc,
 cum Scriptura, asserit, quid homini egregii arrogat? Et profectò
 in omnifatu homo, quia homo est, rationali & libera potenti-
 à præditus, libertatem, si non ubique contrarietatis, certè con-

traditionis quoad hinc & nunc, retinet, & à coactione, quâ *θεω-
σε* ejus ab omni externo motu violenter impellente immunis
est: & à necessitate, quâ voluntas ex intrinseca sua natura ad
actum suum liberè eliciendum, quoad objectum speciale, sei-
psam determinat: quam, si homo convertendus non habet, libe-
rè non convertitur, dum convertitur, quod falsum.

ASSERTIO VII.

Novi Testamenti conditio nec tollit
mysteriorum divinorum scriptionem,
nec abolet ministerii Ecclesiastici admini-
strationem.

Ἐξήγησις.

I. Unicum tam Theologiæ, quam fidei nostræ fundamen-
tum esse *verbum Dei*, clarè docet inter alia Paulus ad *Ephes.* 2. 20.
quod tamen *dupliciter cognosci potest*: uno modo ita tantum, ut
quis ex eo simpliciter sibi doctrinam salutis hauriat, per quam
ad vitam æternam sufficienter erudiat: *altero* verò sic, ut præ-
terea alios quoq; in fide instruere, & ad cœlestis gaudii partici-
pationem deducere possit. Nec enim hæc unum & idem sunt:
illud omnium Christianorum est, qui salutis suæ, per media di-
vinitus ordinata impetrandæ, desiderio tenentur: hoc illorum,
qui, veluti majore quodam numinis afflatu (ut ille ait) perculsi,
ministerio Sacro operam consecrant. Hinc Paulus: Nunquid om-
nes Doctores? *1. Cor.* 12. 29. Et his non sufficit, ut ipsi rectè tan-
tum credant, sed oportet ipsos esse *διδασκουντες*, *1. Tim.* 3. 2. & alios
gnaviter informare, secundum legem & testimonium, *Jes.* 8. 20.
in scripturis proposita, ut ita utriusq; necessitas in Novo quoq;
Test. non possit non esse maxima. Quod & contra Pontificios,
ratione prioris membri, & inprimis Fanaticæ Theologiæ asser-
tores notandum est, qui, quatuor illius principia primaria
ostentantes, nimirum 1. lumen congenitum naturale. 2. imme-
diatum

diatum Dei afflatum. 3. angelorum colloquia. 4. cœlestem Philosophiam, veritatem divinam ex Cabala, Astrologia, Chymia & numeris mysticis venantem, secundo dictum nostrum, tibi cinis instar, supponunt.

2. Nos verò pro nostra Assertionem, contra eos, ita argumentamur, *ex complemento dicti*, unde quodcumq; vaticinium relictum è *judicatur*: Quamcumq; fœderis divini in corda scriptionem vaticinii impletio monstrat, eandem promittit vaticinium. Sed illa monstrat scriptionem (non quæ per immediatos afflatus hominibus sit facta, sed) quæ per prædicationem Evangelii Apostolicam ministrorum N. T. contigit. E. eadem in vaticinio promittitur. Minorem probat Apostolica allegatio *in epist. ad Hebr. 8.* cujus autor in media scriptione, doctrinam videlicet N. T. literis commendans, locum nostrum allegat, & ad gratiam Evangelii à Jeremia, factis ipsis adversariis, hinc indigitati, ejusq; meliores promissiones accommodat: harum autem illiusq; prædicationis ministerium vocis non tollit. Quomodo enim docuissent Christus, Apostoli, aliiq; alios? quomodo hi ulterius præfessissent Ecclesiis Presbyteros? quomodo promissi fuissent Doctores & Pastores ad finem usq; seculi? *Eph. 4. 11. 12. & Rom. 10. 14.* ubi per indissolubilem relationem connexio, ut inter salutem & fidem: ita inter fidem & prædicatum verbum, elucescit, ut terminus salutis absque fundamento prædicationis in adultis ordinariè locum habere nequeat.

3. Argumentantur autem ex nostro dicto, 1. *Beneficia N. T. inscribenda sunt tabulis cordium nostrorum.* E. illud non fert mysterium divinorum scriptionem. Ratio conseq. quia hoc dicitur in oppositione ad V. Test. quod tabulis lapideis inscriptum, nec ut Novum totum spirituale fuit. Unde & discipuli N. T. ipsa epistola à Deo scripta dicuntur, *2. Cor. 3. 2.* Alia igitur hujus, quam illius conditio sit, necessum est. *2. In N. T. nemo docebit alium, sed omnes erunt docti à Deo,* secundum Prophetam nostrum, & *Es. 54. 13. Job. 6. 45.* E. ejus conditio non fert ministerii Ecclesiastici administrationem. Ratio est: quia hæc in docendo alios consistit, quò sublato, sine dubio ipsa tolletur.

4. Verum Resp. ad 1. maj. limitando: Cujuscunque Test. beneficia inscribenda sunt tabulis cordium nostrorum, sc. *immediatâ tantum & externe prædicationi oppositâ Dei inspiratione*, illud non fert Scripturam, ceu divinitus ordinatum inscriptionis medium. Aliâs major negativa non constabit ex oppositis, cum scriptum esse in cordibus, & scriptum esse in tabulis, simpliciter non sint pugnancia, sed subalterna. Nam Legis moralis doctrina, cum naturaliter scripta esset in cordibus, tamen descripta fuit in tabulis. Sed, restrictâ sic majore, minor neganda est. Scribit enim Deus legem in corda nostra, & salvificam conversionis operationem perficit, aut non immediatâ inspiratione, (nam post editam N. Testamenti Scripturam nihil de ejusmodi Enthusiasinis expectandis nobis promisit.) multo minus per actionem externæ prædicationi verbi oppositam, licet illam, ut principalis agentis, distinctam, in applicatione videlicet voluntaria ad subjectum convertendum, minimè negetur: Sed per verbum suum prædicatum, auditum, scriptum, lectum, meditatum, & *quoad se semper idem, licet modo percipiendi ita distinctum*: hoc est unice, quoad adultos, electum Dei organon, cui ex cœlesti ordinatione *divinus (communis)* semper comperit, si vel maximè, ob affectatam subjecti repugnantiam, actualis gratiæ collatio non sequatur; sicut Lydiæ cordi aperto inscribebat Deus legem suam, sed mediante concione Paulinâ, *Act. 16. 14.* Probationem quod concernit, 1. *oppositio utriusque Testamenti* in eo est posita, quod Vetus quidem præceperit obedientiam præstandam, sed vires illi præstandæ sufficientes non fuerit largitum: at N. T. doctrina fidem & bonam conscientiam in cordibus discipulorum suorum abundè efficit, *Conf. Assert. V. m. 2. §. Et hic attendit.* 2. Etsi doctrina N. T. tota spiritualis est quoad genus doctrinæ, quod supernaturale est; & quoad patefactionem, quæ est à Spiritu Dei; & quoad efficaciam, quæ est hominis ad salutem informatio: tamen, *quoniam ad ipsa doctrinæ enunciatâ & sententias*, non minus quàm V. T. doctrinam, libris mandari potuisse, idque ex eventu re ipsa factum constat. Præstiterunt hoc Evangelistæ & Apostoli, idque singulari DEI confi-

consilio; ut non solum tunc, sed etiam perpetuis seculis temporibus legi posset & cognosci. Unde passim etiam doctrina N. T. scriptura dicitur, *Luc. 1. 3. Job. 20. 31. Phil. 3. 1. 2. Tim. 3. 15.* &c. Locum ad Corinthios quod attinet, nihil nobis adversum continet. Notandum autem 1. Corinthios dici *epistolam Pauli v. 2. & Christi, v. 3. Hujus*; quia doctrinam ejus attentis conceptam animis fideliter servabant: *illius*; quia ipsi vivarum instar commendatitiarum erant, testantes de fidelitate ejus, ut non opus haberet, more Pseudo-apostolorum, emendicare alias. Ita vocaverat Corinthios in 1. *Epist. c. 9. v. 1.* opus suum, quod scilicet commendare possit artificem; & sigillum Apostolatus sui, *v. 2.* quod fidem faciat industriae adhibita. Not. 2. dici eos *ἐγγραμμένῃν* in cordibus Pauli, & *ἐγγραμμένῃν simpliciter. Illo modo*; quia tenerrimo amore dilectos sibi auditores, epistolam, sua diligentia adversus calumniatores interpretem optimam, complectebatur, & memori sub corde tenebat, qualis ferè locutio est, *Es. 49. 16. Hoc modo*; quia scripta erat, non per immediatum Dei afflatum, sed ministerio Pauli. Sic enim expressè sonant verba: *Ἀκουθε θεοῦ ὑμῶν.* Ut enim *Ἀκουθε θεοῦ* de eo dicunt Græci, qui perferenda suam commodat operam: ita Paulus, se per prædicationem & scriptionem utriusque epistolæ propriam studium suum impendisse ostendit, in spirituali exaratione hujus spiritualis epistolæ, non atramento factæ, ut commendatitia (ad hanc enim, de qua proxime, magis quam ad legem referri patet) sed Spiritu Dei, in tabulis cordium carnis & a se emollitis per ministerium Spiritus sive N. T. efficaci, *v. 3. 6.* Conf. de hac *Ἐπιστολῇ DAN. HEINSII Exerc. Sacr. libr. VIII. Cap. 2. Adz. Resp. itidē limit. maj. In quocunq; Testamento nemo docebit alium, sc. ullo modo, sed omnes erunt simpliciter ἰσοδιδάκτοι immediate*, ejus conditio non fert necessario ministerij Ecclesiastici administrationem. Jam de minori dispiciendum, quam suffulciunt ex nostro Propheta, non uno modo hic è Parribus & Interpp. antiquis explicato, quos videsis apud MICHAELEM CHISLERIUM in *Comment.* Summa multorum foliorum huc redit:

dit: Describitur hic Novum Test. vel secundum summam in futura vita perfectionem, ubi opus ministerio Evangelico non erit, cum absoluta ibi cognitio nullius docturi sit indiga; illa enim acquisita cessat doctrinae ad eam via: vel secundum temporariam conditionem, idq; omnino melius, & magis congrue ad textum, cujus tam praecedentia, quam subsequenta verba ad statum praesentis seculi pertinent: rursus tamen tripliciter, & specialissime quasi, de primis N. Test. fundatoribus, qui immediate fuerunt in omni cognitione, per scientiam supernaturaliter infusam, instructi à Christo, *Luc. 24. 45. 2.* Speciatim, de primis tantum Ecclesiae primitivae membris, quorum multi fuerunt in omnibus divites facti, in omni verbo & in omni scientia, *I. Cor. 1. 5. 3.* Generatim de omnibus N. Test. Christianis, quocumque tempore, sociis & fratribus spiritualibus in Ecclesia, seu familia spirituali, ubi tam illustris erit *ἡ κοινωσία*, praesertim ad V. T. collata, ex clariore revelati Evangelii praedicatione, & uberiore Spiritus S. gratia elucescens, ut non docturi sint singuli proximum suum, non alia fidei mysteria, in quibus progressus faciant, sed me, post interiorem mentium per Spiritum S. reformationem, quantum ad salutem necessarium, cognoscere. Nec enim, quod probe observandum, in totum negatur officium docendi, nec de cognitione omnium mysteriorum & articulorum fidei textus loquitur, sed *de notitia veri Dei*, non quidem nude speculativa, sed affectuosa & practica, in sincero Dei timore consistente. Ea propter Jonathan Chaldaeus ita *μεγαροφύκτος* Prophetae verba: *Sciote timere Dominum; quia omnes discunt, ne sciant timorem mei*: quae in loco nostro habent: *Non docentur dicendo: Cognoscite Dominum*. nam omnes ipsi, veri scilicet N. T. Christiani, cognoscent me in lucidissimo Evangelii splendore, ubicumque per terram propagata erit Ecclesia, à minimo ad maximum, & cujuscumque fuerint conditionis & ordinis, quia plena erit terra scientia Domini, sicut aquae maris operientis, *Es. 11. 9.* Conf. B. GERHARD. *Part. 3. Harm. contin. c. 179. p. 1211. 1214.* Ex *Joh. 6.* à genere ad speciem alteram determinate vitiose concluditur. Nec enim illi tantum docentur à Deo, qui ipsi revelatio-

lationes divinas habent, sed etiam qui ex verbo ipsius manifestato mentem ac voluntatem divinam cognoscunt. Imò, *postea* de immediatè doctis apud Esaïam, quem Joh. respicit, sermonem esse, dubium nullum est, ipsum præcipuè tempora Christi respexisse: verè enim tùm omnes in Judæa à Deo docebantur immediatè, quia ab ipso filio Dei, & eo, per quem mundus est conditus, erudiebantur. Nihil proinde aliud dicunt, quàm quod *epist. ad Hebr. 1. v. 1. innuit.*

ASSERTIO VIII.

Remissio peccatorum non consistit in omnimoda eorum eradicatione, sed propitia DEI non-recordatione.

Εξήγησις.

1. Duo illustria Novi Test. beneficia hominis conversionem sequi, peccatorum puta remissionem, & annexam sanctificationem, *Assertione V. m. 2.* indicavimus ex propheta nostro & dicto Pauli, *Act. 26. 18.* ubi, vocationis suæ modum ad N. T. ministerium & officii capita recensens, *semissum à JESU dicit, ut aperiat oculos populorum, & convertat eos à tenebris ad lucem, & à potestate Satanae ad Deum, ut remissionem peccatorum & sortem inter sanctificatos accipiant, per fidem in Christum.* Quò arctius autem illa duo coherere ex Scripturis novimus, eò attentius utriq; suos ex iisdem statuamus limites, ne minus hîc cauti, quod legis est, Evangelio; & quod Evangelii, legi, cum irreparabili orthodoxæ sententiæ jactura, tribuamus, justitiam imputatam cum inhærente; reconciliationem hominis cum Deo, cum nostræ renovatione; causam cum effectu; subjectum cum adjuncto; rem signatam cum signo miserè confundamus, imò alterum per alterum, Pontificiorum more, infelicissimè evertamus. Si enim, cum iis, posterius pro formali justificationis nostræ accipiendum, neq; erit illud *εὐαγγέλιον* positum, cum tamen consistat in totali omnium peccatorum remissione, totiusque obedientiæ
Chri-

Christi, omnibus numeris gradibusque perfectissima, ideoque ἀνομήτως, facta credentibus in instanti imputatione: neque per id remissio peccatorum präteritorum ullo modo exprimitur: utrumque contra accuratissimam Pauli & Prophetæ nostri tractationem. Non illud; quia sanctificatio vel renovatio nostri fit per gradus, ut videbitur *ex Assert. ult.* Non hoc: quia per sanctificationem non condonatur peccatum präteritum, sed fit, ut excludatur & caveatur futurum.

2. Sed hæc, in præsentī ex professo non discutienda, indigitasse sufficiat, ad lucem huic Assertioni foenerandæ, pro cuius veritate ex loco nostro argumentamur: Quicquid consistit in propitia non-recordatione peccatorum, certo respectu manentium & testorum, illud non infert omnimodam eorum eradicationem. Εὐδελον! Remissio peccatorum ita se habet. E. Min. prob. 1. ex nostro loco, ubi remissionem peccatorum, ceu causam & fundamentum reliquorum N. T. bonorum, describi certum est; & tamen non nisi per non-recordationem & propitiū esse describitur, v. 34. 2. Peccata post remissionem certo respectu manent. Quatuor enim sunt in omni peccato: 1. *Actus peccati*, qui postquam semel contigit, non potest non esse factus, nec, quando peccatori remittitur, adhuc adest. 2. *Vitiositas ipsa, & ortu inde ad peccandum propensio*, quæ in justificato omninò manet, cum semper se adhuc pronum sentiat ad peccati opera, ut constat ex *Rom. 7. 3. Culpa seu offensa Dei. 4. Reatus pæne*, quæ certè duo per remissionem & condonationem tolluntur, imò nec aliter tolli possunt, ut falsum sit, quod vulgò in scholis Pontificiis auditur, peccatum per condonationem externam auferri non posse.

3. Sed objicitur i. ex loc. nostro: *Cujus rei non recordatur Deus, illa nullo modo amplius est.* E. peccata penitus eradicantur. Major patet, quia non potest non Deus, quia Deus est, infinitè cognoscere omnia, & *ὅτι ἴσθαι πάντα θὰς* loquendo, respectu rerum factarum, recordari. Aut enim novit; & qui non recordabitur? aut non novit; & quomodo omniscientia ejus non periclitabitur?

bitur? Idem de tectiōe judicandum, cum Deo nihil possit tegi, nisi penitus deleatur. *Quare si Deo tegitur aliquid, hoc ipso ex necessitate deletur & evanescit*, inquit BELLARMIN. *Lib. II de Justif. c. 9 §. porro tegi. 2.* ab absurdo ex nostra hypothesi: Si peccata justificationum non tolluntur penitus in conspectu Dei omnituentis, nunquam revera iusti fient: nec 3. iudicium Dei erit secundum veritatem, Rom. 2. 2. eò quod in tectiōe illa pro peccato non habet, quod tamen peccatum, ipsum offendens, manet. Absurdum!

4. Verum Resp. ad 1. Dist. inter *τὸ non recordari simpliciter sumtum, & certo respectu*. Ut enim scientia Dei in terminatione ad objectum intelligibile sumitur vel *præcōe* & pro actu intellectus, quo res apprehenduntur sine connotato ullo voluntatis actu, vel amoris, aut alterius alius, & sic est attributum Dei: vel *quali complexæ*, prout ea implicat vel approbationem rei scitæ, vel iudicalem discretionem: ita etiam *τὸ non recordari* accipiendum esse apparet, non obscure farente ESTIO *in hunc locum*. Alioquin enim, cum recordatio non tam præsentium sit, quam præteritorum, peccata ne quidem facta fuisse, aut remissa, dici possent. Si enim Deus, ob scientiæ suæ infinitatem (ut probatio vult) non potest non recordari peccati præsentis, quomodo poterit non recordari præteriti, sine ejus imminutione? Conf. *Job. 14. 17.* Non recordatur igitur & obliviscitur peccatorum nostrorum, *non ἀπλῶς simpliciter*, ut nullam amplius eorum, post factam remissionem, scientiam visionis habeat: *sed ἐνεργητικῶς, affectivè*, quatenus pœnas peccatorum propter Christum justificationis non immittit, & quasi nunquam facta essent, in totali reatus oblatione, reputat: id quod ex analogia etiam nostræ remissionis, alteri in nos injurio factæ, declarari posset. Idem ad tectiōnem accommodari posse liquet, quæ remissio peccatorum notatur, *Psal. 85. 3. Neh. 4. 5. Prov. 10. 12. Psal. 32. 1. Rom. 4. 7.* quia pariter illa fieri dicitur, *non respectu divini omniscientiæ, sed vindicativæ justitiæ*. Et sic eam etiam explicat CUMIRAMUS, *Tom. I. Concil. Contrap. 358. p. 289.* Ad 2. Resp. maj. lim: Quorum peccata tantum teguntur, & non tolluntur *sc. ulla ex parte, neq; quoad actum, neque quoad reatum, nec in remissione, nec in renovatione*, illi in

conspectu Dei omnituentis nunquam revera & perfectè justi sunt
ratione justitiæ inherentiæ, sed peccatores aliquâ ratione manent. Ita
 limitatam concedentes, negamus min: Nam i. dictum est *m. 2.*
 quod in remissione omninò tollatur peccatum quoad culpam &
 reatum pœnæ; maneat autem quoad vitiositatem & delinquendi
 propensionem, tenacissimè inherentem in hac mortalitate, atte-
 ctam justitiâ Christi, eodem actu nobis imputatâ, ne in pœnam Dei
 incurrat. 2. Deus etiam peccata abolet, semel *in justificatione*, dum
 facit, ut simus ipsa justitia, id est, perfectissimè justi, in Christo, *2. Cor.*
5. 21. quemadmodum ille nostri loco peccatum factus est. Pecca-
 tum enim verè, etsi non merè, tollitur, cum à Deo, cui soli ultimatè
 peccamus, condonatur: deinde *in sanctificatione*, dum pro animo,
 impietati dedito, pietatis & virtutis studiosum largitur Spiritus S. &
 per renatos, quamdiu tales sunt & manent, ductumq; ejus sequun-
 tur, peccati vires indies minuit, & repressâ concupiscentiâ sanctita-
 tem subinde perfectiorem reddit. 3. Inde revera justi sunt, licet
non perfectè justi ratione inherentiæ justitiæ; quandoquidem, si quis,
 ad rigidam Legis censuram examinatis eorum operibus, de ipsis ju-
 diciali tulerit, peccatores dici merentur: extra verò illud tribunal
 justitiæ bonæ conscientiæ ita ipsis tribuitur, ut, licet imperfecta sit,
 tamen *ab ea, ceu priori, fiat denominatio,* & ob ejus prædominium
 homo renatus potius justus sit dicendus, quam injustus. Ad 3. Dist.
 ad maj. subintellectam: *aliud est ipsum peccatum, ut per se damnabile,*
non habere & æstimare: aliud est, peccatum, aliàs in se damnabile, pro-
pter intervenientem aliquam causam, ad damnationem pro culpa non im-
putare. Sic, qui delet ex rationario suo debitorum multitudinem,
 quibus proximus, qui ex se solvendo non est, obstringitur, sanè, is
 pro debito debitum æstimat, & se revera, ob non-solutionem, pri-
 mò offensum statuit, ad pœnam vocaturus debitorem suam: at, si
 quis alius pro ipso satisfacit, debitum illud proximo, non imputat,
 nec ad pœnas cogit: ita & Deus, *ex mirabiliter paterna dispositione justæ*
misericiordiæ & misericordiæ justitiæ in Novo Testamento.

ASSER.

ASSERTIO IX.

Peccatum in omni conversione cum tollatur secundum omne suum meritum, non manebit ad satisfactionem secundum temporale personæ conversæ supplicium.

Ἐξήγησις.

1. Quanquam, ut alia est conversio prima, alia secunda, quoad subjectum convertendum: ita quoque *remissio peccatorum alia prima* fit, vel in Baptismo, ratione infantum, vel in primo ad gratiam accessu, ratione adultorum; *alia secunda*, quæ lapsorum postea est: non tamen alia atque alia sunt sive hujus, sive illius causæ. *Unum* quippe est & *perpetuum* de nostri in gratiam receptione *Novum Testamentum*, fœdus illud divinæ pacis, quod nunquam motum iri dicit miserator noster DOMINUS, *Esa. 54. 10. una & perpetua Dei gratia* in Christo, quâ renati, voluntariè dominium carni inhabitanti concedentes, excidunt, & ad quam seriò pœnitentes denuò reverti possunt, *Apo. 2. 5. una eadem, ex parte nostra, conditio mediis*, gratiæ divinæ &, quod illa imputat, meriti Christi ἀνὸλῆκτικὸν, nempe fidei, præter quam ad remissionem peccatorum, ratione essentia suæ spectatam, ex parte nostra nihil requiritur. Ideò, cum homo peccatis obnoxius & fœdifragus sit, Deus per illam incredulitatem non patitur evacuari fidem suam, *Rom. 3. 3. sed fidelis permanet, 2. Tim. 2. 13.* ut, quandocunq; in homine pœnitente per gratiam Spiritus Sancti nõ rejectam rursus impletur requisita conditio organi, non fiat alia nova cum Deo confœderatio, sed ad priorem, in prima ejus ex statu iræ in statum gratiæ translatione factam, & quoad Deum semper ratam, regressio, quâ integrè in libertatem ab omni peccatorum merito restituitur.

2. Ethoc ipso destruitur figmentum discriminis, quod BELLARMINUS inter fœdus primæ nostri in gratiam receptionis & fœdus

F 2

pœni-

pœnitentiæ lapsorum passim *in libris de Pœnit.* inculcat, in illo potissimum seum, inquit *Libr. IV. Cap. 14. §.* Itaq; discrimen, quod in primo condonetur omnis culpa & pœna, & proinde nulla sit necessaria satisfactio: in secundo condonetur culpa & pœna eterna, remanente reatu pœna temporalis, pro qua satisfactio exigatur, sanguine Christi non tam plene, non tam perfecte, non tam copiose, ut in illo, operante, *l. c. §.* neque vero, unde plena remissio, quoad omnem pœna reatum, primum est bonorum operum, quæ satisfactoria dici solent, *c. seq. §. Ultimam.* Et hic est colossus ille, cui præcipua regni Papistici moles innititur, fatente VIGVERIO *Instit. Theol. p. 495.* Nos, suppositâ ubique N. fœderis identitate, & remissionis peccatorum, ad omnem statum referendæ, (cum ESTIO, *in Epist. ad Hebr. p. 987. §.* Sed quia.) ita ex nostro loco concludimus: A quo peccato tollitur reatus, & cessat ira, ab eo tollitur omnis pœna propriè dictæ & redimendæ supplicium. A peccato omnium converforum tollitur reatus &c. E. Major prob. in pœna enim supplicio consideratur vel immittendâ aquisita, quæ est ex reatu peccati seu dignitate odii: vel ipsa immissio, quæ est ex ira Dei, quam per contemptum voluntatis divinæ, verbo significatæ, in Deo ita offenso, peccator suscitatur. Ubi ergo nec reatus superest, nec ira, ipsa etiam pœna immittenda, ex iis orta, superesse nequit. Minor est nostri Prophetæ. Tollitur enim reatus per omnimodam non-recordationem: (*ἐπιμνησθῆναι*) ira Dei per id, quod propitius esse velit hominibus, in statu peccati regnantis antè positis. Adjunctum enim hic pro subjecto *πεποινησῆναι*; poni, quisque facillè advertit.

3. Excipit BELLARMINUS, 1. non recordationem tollere tantum mortis sempiternæ pœnam, non castigationem temporariam, *Libr. IV. Cap. 15. §.* Ad hoc. 2. non sequi majorem: Si à reatu liberamur, pœnam cessare oportet: multa sunt enim, quæ sine causis non orirentur, quæ tamen orta manent, causis pereuntibus. Edificium sine ædificatore non fieret; quod si semel factum fuerit, manebit, licet continuò ædificator pereat, *l. c. §.* Denique. 3. Alii ex Michæ 7. 8. ubi & ex ira Dei, & ob peccatum immitti pœnas piis apparet. E. propriè dictæ erunt.

4. Sed

4. Sed Resp. ad 1. concedendo, castigationes temporarias piis post remissionem peccatorum plenissimam immitti: sed de his non quaritur, verum de pœna personali propriè dicta, cujus laendæ debitum, juxta tenorem justitiæ divinæ quadantenus adhuc læsa, remaneat, ut per bona opera nostra propriè satisfactoria redimi possit ac debeat: hanc per nostrum argumentum negamus. Et profectò, si quis omnem argumentorum struem, quam ex decem scripturæ exemplis, partim singularibus & extraordinariis, partim planè *ἐξαιτίας*, componunt, accuratius intuetur, nihil videt aliud, quam castigationes vel afflictiones piis divinitus immittas *ob eorum utilitatem*, fatente BELLARM. l. c. §. *Restè dicit. aliique justissimis de causis*. De necessaria illarum redemptione, per opera nostra satisfactoria præstanda, altissimum ibi silentium. Ad 2. Resp. Non everti majorem nostram, quæ *pœnam redimendam, velus effectum, in fieri à culpa dependentem* considerat: exceptio autem *de effectu in esse absoluto*, sc. qui jam factus est, agit, quem non statim negatâ causâ negari, exemplum ejus probat, à nostra causa ob id diversissimum. Supponit enim propositio illam communissimam: *Sublatâ causâ, quoad esse cause, tollitur effectus, in esse effectus, seu in fieri, & vice versa*. Ad 3. Resp. Major ita haberet: Quæ afflictio est ab ira Dei, est pœna propriè dicta: ubi disting. *inter iram patris*, suos utiliter castigantis, quæ semper est cum temperamento misericordiæ: & *iram judicis*, severè culpam vindicantis, ubi merus justitiæ rigor locum occupat. Concedimus eam de ira judiciali, omnem gratiam excludente; quia punire, propriè loquendo, irreconciliati judicis est, justitiæ rigorem strictè observantis: de ea verò minorem, quoad verè pœnitentiæ Ecclesiæ-Israëliticæ membra negamus. *Talibus enim sacrificio mortis sue Christus Deum reconciliavit, & ex irato judice patrem amantissimum fecit*, ait BELL. l. c. §. Resp. *Si Christo*. Quantum igitur discrimen est inter severam judicis punitionem, & inter temperatam patris castigationem: tantum est quoque inter pœnas propriè & impropiè sumtas, quod nunnullos ex adversariis largiri constat. Notanter autem

dictum est : quoad verè penitentia Ecclesie Israëlita membra afflictionem Babylonicam propriè dictam poenam non fuisse : quin enim respectu impiorum , illà etiam captivitate pressorum , talis fuerit , nemo dubitat . Eadem enim calamitates panicæ , ut contumacissimi hodie belli , & piis paternæ castigationis , & impiis severissimæ poenæ loco esse possunt : idem utrinque earum materiale , videlicet ægrè facientes carni cruciatus , unde propter horum communitatem appellationes ipsæ non raro promiscuè usurpantur : Eadem causa generalis *πενυμίωσις* , antegressum peccatum , scaturigo omnis passionis dolorosæ , quò etiam Micheas per suum illud & aliorum piorum *ἀποδολογέμενον* quia peccavi : respicit ; & illud in se Deus perpetuò detestatur , & ad contestandum suum hoc odium mala aliqua personis , paternè aliàs in Christo sibi dilectissimis , immittit : idem aliquarum generis finis : castigationes enim piorum , delictum *ἐν πειρασίῳ* profectum sequentes , æquè ad exemplum & cautelam aliorum impo- nuntur . Sed maximum discrimen formale & respectus specialiores faciunt , quod in afflictionibus , respectu impiorum , est maledictio , in foro irati Dei judiciario , ab actu justitiæ , vindictam ob peccata adhuc irremissa poscentis , profecta , & velut vestibulum æternum duraturi exitii , *Deut. 29. 22. seqq. 1. Petr. 4. 17.* Piorum verò intuitu sunt castigatio medicinalis , ut loquuntur , illis ab actu paternæ Dei reconciliati providentiæ imposita , commutantis ita plagas , suâ naturâ malas , in benedictionem , *Rom. 8. 28.* cum læta catastrophe , *Mich. 7. 9.* ut sint quoad *παιδείαν* efficax pro veteri homine medicamentum ; quoad *δοκιμασίαν* fortè propriarum virtutum & aliorum incitamentum ; quoad *μαρτύριον* illustre Ecclesie ornamentum ; in univèrsum ordinatum à Deo illustrandæ cœlestis gloriæ instrumentum , *Rom. 8. 17. 2. Cor. 4. 16. Hebr. 12. 5. 1. Cor. 11. 32.*

ASSER-

ASSERTIO X. & Ultima.

Inscriptio legis in corda renatorum infert quidem mentis nostræ ac voluntatis reformationem, non verò probat perfectam legis divinæ impletionem.

Ἐξήγησις.

T. Actum gratiæ N. Test. principem sequitur alter, qui est *legis divina in cor inscriptio*, virtute digiti Dei facta, cujus propria materia lex in interiori scripta, seu hujus cum lege conformitas, & ut exponit noster Propheta c. 32. 40. *timor Dei*, mentibus inditus, videlicet filialis, salutarem mentis illuminationem insequens, quæ quidem ratione primæ originis ad conversionem unicè pertinet: ratione usurpationis tamen & exercitii ad sanctificationem referenda. Et circa hanc materiam Lex versatur, 1. suâ præceptione. 2. per totam hominis conversi vitam directione. 3. imperfectionis moralis adhaerentis detectione. Cujus enim obedientiæ, in imputatæ justitiæ CHRISTI signum præstandæ, vires conversus habet ex Evangelio: ejus præceptionem & directionem habet in, & à lege divina, disparata aliàs ab illo doctrina, non tamen à Novo Testamento ita sequestrata, ut ejus discipulos, constitutos bonorum cœlestium hæredes, planè non attingat. Unde, sicuti conversio unicè est ex Evangelio, modo superius explicato: ita status liberior conversorum directorio voluntati divinæ in lege propositæ subjacet, non quidem quoad obligationem pœnæ, qui modus est exigendi obedientiam rigidissimus, homines minaciter, tanquam servos, propter illius defectum ad damnationem deposcens: nec quoad debitum omnibus partibus & gradibus perfectæ obedientiæ, ad merendam salutem à lege postulata, Luc. 10. 28. ita enim planè à lege liberi sunt, Gal. 4. 5. & ca taliter

ter eis ἡ καὶ τα, 1. Tim. 1. 9. sed quoad justitiā bona conscientie, sequentis ordine naturæ peccatorum remissionem, cujus respectu debitores dicuntur Spiritus, ut colligitur ex Rom. 8. 12. 13. summi illius fructuum suorum in nobis effectoris, cujus blandissimo ductu, ad demonstrandam suam fidem, cum promptitudine & delectatione, conversi operantur, & mente serviunt legi divinæ, Rom. 7. 25. ut ita nova renatorum obedientia, in hac vita inchoata, & per sua incrementa augenda, in altera verò plenè consummanda, & ad legem, & ad Evangelium, distinctissimis tamen respectibus, jamjam nonnihil notatis, pertineat. Multos & fœcundos adversus hæc errores fovent Pontificii, quos inter non postremus est, quod justitiæ inhærentis imperfectiōnem verè ἀνομιαν non tantum negant, ac proinde perfectissimam legis impletionem in hac mortalitate statuunt: sed & coram strictissimo divinæ justitiæ tribunali per illam obtineri salutem posse autumant pro prioris sententiæ firmitate nostrum dictum allegantes, ut videre est apud ALPHONSUM SALMERONEM, cujus hæc sunt formalia ex Disp. XVII. super Epist. ad Hebræos c. 8. *Digitus (DEI) inscribitur lex in quolibet justificato; quod infidelis hæretici Lutherani intelligere nolentes, nec virtutem digiti Dei considerantes, negant à nobis servari posse legem.*

2. Nobis, cum ex dictamine veritatis aliter statuendum sit, pro Assertionē nostrā statuminanda in præsentī sufficiat hoc argumentum: Per quodcunque immutatur homo à peccato ad imaginem DEI, sed in perpetua carnis & spiritus lucta, illud infert quidem intellectus & voluntatis reformationem, non verò mox probat legis perfectam impletionem. Per inscriptionem legis in corde illud fit. Et Major, quoad prius membrum utrinque concessa, probatur quoad posterius, quia perfecta omnibus gradibus, omnibus partibus legis impletio (de hac enim disputamus,) similem à nobis obedientiam exigit, sine admixtione carnalis repugnantie præstitam. Et hic est nervus argumenti Paulini, Rom. 7. 14. Quod videlicet lex *spiritualis fit ex toto*, & non nisi homines ex toto etiam spirituales (in quibus
pla-

planè regnat Spiritus, sine lucta carnis superstitis, qualis fuit Adam ante lapsum, & credentes futuri dicuntur in cœlis, 1. *Corinth.* 15. 44.) sibiq; omninò conformes velit: ipse autem renatus *carnalis* adhuc (non quidem *ex toto* & quoad carnem prædominantem, quales describuntur *Rom.* 8. 5. seqq. sed) *ex parte* ob carnem, regnanti spiritui ferociter reluctantem, multa in se ἀνομιῶν λείψανα videat, quæ illum à proposito integritatis tramite vel invitum abstrahant, ut se legi plenissimè conformem dicere nequeat. Minor constat, quoad 1. quia per illam denotatur hominis justificati renovatio, quæ ipsa, vi vocis, vetustatis depositionem, & vicissim illius, quod antea destructum fuerat, restaurationem, per particulam *re*, importat, in veteris Adami mortificatione, & novi hominis vivificatione gradatim factis consistens, quod clarè dicitur 2. *Cor.* 4. 16. ὁ ἑσώθη ἀνθρώπου ἀνακαινώσει ἡμέρας καὶ ἡμέρας. Quoad 2. quia unus & idem homo renatus in se, præter principium φύσεως, in circulo naturalium operationum manens, duo se eum pugnantia actionum suarum principia sustinet; Spiritum, quæ renovatus: carnem, quæ veteris corruptionis reliquias, cum carnali concupiscentia, retinet, indeq; insignem benè operandi difficultatem & imperfectionem sentit, ut Paulus, ipse pugna in se illius plus viginti annos exercitæ descriptor, liquidissimè pro nobis ostendit, ad *Rom.* 2. ap. VII.

3. 1. Salmeronis objectio ex ipsius verbis ita habebit: Quæcunque inscriptio sit virtute digiti Dei, illa probat perfectam legis divinæ impletionem. Inscriptio legis, apud Jeremiam, fit virtute digiti Dei. E. 2. Succenturiatur ei BELLARMINUS operationes Spiritus Sancti, divini illius digiti & inherentium justitiam perfectam existimans inde, quod tres cardinales virtutes, Fidem, Spem & Caritatem, perfectas hac in vita habere possimus *Lib. II. de Justif. Cap. VII. S. Tertio.* Probat de fide, ex 1. *Petr.* 1. 6. *Act.* 8. 37. *Rom.* 4. 18. *Hebr.* 11. 33. 1. *Job.* 5. 4. 1. *Petr.* 5. 8. *Eph.* 6. 16. *Hebr.* 10. 22. de Spe, ex *Hebr.* 6. 19. De Caritate, 1. *Job.* 2. 5. *Ecc.* 47. 10. *Deut.* 30. 6. *Matth.* 5. ult. 1. *Cor.* 2. 6. *Phil.* 3. 15.

4. Sed Resp. ad i. maj. negando. Sive enim inscriptio no-

tet DEI *ἐπιχορηγία* & profectam ab eo spiritualium virium donatio-
 nem: sive *ἐπιχορηγία* & ipsas donatas homini vires, neutro res-
 pectu perfecta legis impletio probabitur. *Non illo*: licet enim
 tunc sine omni peccato & inculcata sit, non tamen statim est
 completa, sed successivè peragi potest, secundum liberrimam
 donantis voluntatem. Cujus rei simile exemplum in prima
 creatione, & creaturis, à Deo non simul, sed spatio *ἐξαναίρεσι*
 effectis, habemus. *Non hoc*: quia receptio divini influxus fit
 secundum modum receptivitatis in subjecto, per vires gratia
 post cooperante, cujus extrema corruptio, in altera demum
 vita planè abolenda, facit, ut novitati ipsius non tantum re-
 quisi- ta à lege perfectio desit, sed etiam malum morale adja-
 ceat, cum inhabitans adhuc hostis domesticus, peccatum,
 pessimorum semper motuum fax & tuba existat, *Rom. 7. 21.*
17 18 19. Si virtutem & potentiam Dei urget, reponimus sci-
 tum illud Theologicum: *Quid gratia in renatis operetur, quomo-
 do & quo ordine, statuendum ex verbo Dei est, non ex argumentatio-
 nibus à possibili.* Suppetias Bellarmini, pro perfectione virtutum,
 profligaturi, 2. Resp. ad Min. negando. *De Fide absolute sumta*, ex
 allegatis ab ipso ne unum quidem est, quod perfectionem ejus
 doceat. De sinceritate *ἀνομιμία* priora duo: de robore potis-
 simum sex posteriora agunt, ut inspecturo patet, nec plus ex
 plerisq; ipse Bellarm: exculpere potuit *loc. cit.* concludens, S.
 Præterea. *Aliud autem est sinceritas & robur fidei, quæ etiam
 cum minoribus actionum moralium gradibus consistere pos-
 sunt: aliud absoluta perfectio.* De Spei iidem firmitate ad *Hebr.*
 agitur, in comparatione cum tuta & firma ancora, quæ in ipsa
 cælorum adyta, mentione sanctuarii *τὸ ἐκαστὸν καὶ ἀποκρί-
 σμα* significata, penetret, & se divinis promissis firmet.
 Sed, quod ea respectu sperantis admittat gradus, & nunc fir-
 mior, nunc infirma sit, adeoq; imperfectione suâ laboret, hic
 non refutatur. Nec pro Caritatis perfectione quicquam af-
 fert solidi. *De toto corde diligere* in piorum elogiis non statim
 est perfectè diligere, (quemadmodum in verbis divini mandati
 sumi-

sumitur,) sed simpliciter & absq; simulatione, cui opponitur, duplici corde aliquid agere, *Psal. 12. 3. Jac. 1. 8 Esa. 29. 13. 1. Par. 12. 33.* Idem potest dici ad locum *ex Deuteron.* qui insuper tantum est promissio, & apud *Mattheum* ad imitandum DEUM exhortatio, à quibus ad certum eventum, cum ab homine impediri potest, ut hic potest, non est firma consequentia. Johannes dicit, quod caritas DEI *πληρώσαι*, h. e. ipso opere adimplera & consummata est, cum non modò intra dentium septa nascitur, sed etiam mandata Dei sincerè servantur. Quod si omninò caritas perfecta dicenda est, respondebit SVAREZIUS, *Disp. X. Metaph. Sect. 1. num. 15.* Dicit talem apud Johannem quoad essentiam, etsi aliàs remissa sit & imperfecta respectu intense: unde, Caritatem tali modo perfectam esse, nihil aliud reverà esse dicit, quam esse caritatem. Patet igitur, duplicem dari perfectionem, 1. transcendentalem, quæ præcisè sistitur in indefectibilitate essentiæ debitæ, quomodo etiam parva fides, parva spes, parva caritas, aliæque imperfectæ virtutes perfectæ sunt Svarezio; & hanc si propugnant ex loco Johannéo cum Svarezio Jesuita, contra nos nihil agunt, aut pro seipsis. Disputatur enim 2. de perfectione accidentali, quæ est rei quoad omnes partes & gradus consummatio, sine omni imperfectione & admittione contrarii: & hanc nostris in hac infirmitate, actionibus, cum scriptura, denegamus. Ad ultima duo loca, ubi Paulus se & alios *πλείους* vocat, Resp. *Τέλει* absolute positum de eo dicitur, qui adultus est, & ad virilem aetatem pervenit, inquit Scapula; vel qui agendo nunquam intermittit & sic demum perficit. Tres enim aetatis renovatorum quasi status apud Paulum animadvertimus, 1. Puerilem, statum adhuc valdè imbecillum, *Eph. 4. 14.* 2. Perfectissimum, in quo se nondum constitutum dicit ipse Paulus, *Phil. 3. 12.* in beata demum vita futurum, *1. Cor. 13. 10.* 3. Medium, adolescentiæ, firmum ad consummatam perfectionem progressum, *Eph. 4. 15. Heb. 6. 1.* Et in hoc versantes perfecti dicuntur comparatè; & in relatione termini, ad quem aspirant, quanquam cum magna adhuc imperfectione. Consentit CUMIRANUS, *Tom. III. Contrap. 62.* & alii ex

adversariis. Ultimam vocis π'λεσθ' significationem, quâ ἵνα καταληφῶτε καὶ τὸν σκόπον διώκοντα, sive adhuc proficientem denotat, ex Philosophis etiam comprobatur DAN. HEINSIUS, in Exer. ad Novum Testamentum p. 557. edit. Cantabr. cujus p. 27. ad Marc. 5. v. ult. hæc sunt verba: *Mihî ne illæ quidem satisfaciunt, qui in his & similibus locis perfectionis aut perfectorum voce usi sunt. Nihil in historicis sanè præter integritatem notat: quam ἀνερεσιότης Theologi Græci dixerunt. Ne nunc dicam, ejus generis voces & interpretationes Catharos, Novatianos, aliosq; id genus omnes τὸς τῶν καθαρότητος ἀλαζονεύομένους τὸν Θεόν, quos puritatis demens opinio afflavit, peperisse aut confirmasse.*

TANTUM EST.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ ΠΡÆSIDIS.

T omninò laude digna est Clarissimi Dn. CASPARI pietas, quâ Avum suum, meritis in Ecclesiam Scholamqve patriam celeberrimum, JO. BREVERUM, non immeritò profèquitur, dum repertam inter Paternas chartas, conscriptam ab ipso quondam & sub præsidio magni, dum viveret, Theologi, JAC. MARTINI, in Acad. Wittebergenfî defenfam disputationem, exhibitam eiqvîdem jam tum rerum Theologicarum eruditionem spirantem, eum in finem recudi curat, ut Avi de se quovoptimè meriti memoriam eo pacto recolat & Academiæ simul

simul nostræ suum proficiendi in studio sacro ardorem, dum eandem iterum ad collationem doctorum publicam exponit, comprobet: ita ego, cujus nunc præsidium ipse imploravit, nihil aliud ago, quam ut ei de hac animi bonitate impense gratuler, simulque uberrima scientiarum, ad publicam Ecclesiæ salutem tendentium, incrementa à DEO, omnis boni auctore, exoptem. Adde tamen explendæ chartæ causâ quædam corollaria, sive argumentum in Disputatione pertractatum illustrantia, sive ex eodem ad hodiernum in controversiis usum deducta.

I.

De objecto ab absoluti decreti & particularismi patris loco, Rom. IX. 18. *miseretur DEUS, quorum vult et indurat, quos vult;* rectè quidem respondet Disputationis auctor, *Affert. IV. sub finem: DEUM & misereri, quorum velit, & misereri omnium, Rom. XI. 32. Ut adeò neutrum alterum tollat & evertat. Si quis tamen illâ loquendi ratione: miseretur, quorum vult, vulgò particularitatem exaudiri contendat, is distingvat inter gratiam Divinam ordinariam, de quâ Rom. XI. & extraordinariam, de quâ Rom. IX. Hæc utique particularis est. Id quod ex paraphrasi versus XVII. & XIX. clarius edocebitur. Quæ hæc est: quod DEUS beneficia sua extraordinaria ex mero suo beneplacito, non verò ob hominum merita dispenset, ex Pharaonis exemplo patet, quem DEUS excitaverat, ut demonstraret in ipso virtutem & potentiam suam ad eundem convertendum per plurima miracula, eum quidem in finem, ut gloria nominis ipsius hoc pacto prædicaretur in universâ terrâ: quo tamen beneficio eundem DEUS, quanquam præter intentionem suam, & per accidens induravit potius, quam ad bonum flexit. Adeò verum est, quod DEUS extra ordinem misereatur, quorum vult, (quod antea exemplo Isaaci & Jacobi, qui multa extraordinaria à DEO beneficia acceperunt, ostensum est) & indueret beneficiis suis extraordinariis, quos vult, ut docuit exemplum Pharaonis. Ita B. Jo. Wincklerus, in der kurzen Erklärung Rom. IX. p. 86. f.*

II.

Merito ab hominis conversione, quicquid ullam cooperationis humanæ speciem habere potest, Auctor Assertionē V. adeo sollicitè removet, ut & Synergistarum langvidum & modicum, & Majoristarum *ovvci/iov*, & Rathmannianum lumen, ex quo conversio profluat, & Dreieri convertendi libertatem & hodiernorum Indifferentistarum Regungen und Treibungen des nach dem Fall überbliebenen Functens des Göttlichen Ebenbilds oder des natürlichen Lichts, welches eben der dritte Theil des Menschen über den Leib und Seel ist, etiam anteqvam horum deliriorum quædam nata fuerant, rejiciat & condemnet.

III.

Rectius eadem Assertionē adjuvium Divinæ gratiæ seu cooperationem Divinam & gratiam adjuvantem converfis deum tribuit Auctor, quam alii convertendis. Verè enim abusiva & errorem facile generans locutio est, DEum cooperari ad hominis conversionem, aut auxilia ei gratiæ ad eandem præbere, (quæ ex Papismo Pelagianizante nata est loquendi ratio) cum & cooperatio & auxilium alterius ad eundem effectum concursum communi exaudiendi consuetudine inferat, homo autem nonnisi ad bona opera, conversione jam plenè effectâ, suâ actione concurrat.

IV.

De Reformatis mollioribus, qui universalem quædam Dei voluntatem, universalem Christi meritum & universalem Spiritus Sancti vocationem concedunt, rectè disputationis Auctor Assertionē VI. *quamquam minus procul, quam vel majores vel alii coactanei, ab orthodoxa veritatis limine abesse videri velint, nondum tamen usquequaq, accedunt.* Et allegatis Contr. Bergii, Lutherano prorsus ore loquentis, verbis, subdit: *Afferunt quidem hæc, sed fermentata crambe antiquâ de irresistibili erga paucos gratiæ potentia & motu spiritus sancti, quem nec invitare possint, si maxime velint, nec evitare, si maxime repugnent.* Nec de hodiernis moderatioribus aliter judicandum est. De Augustissimo Rege Prussiæ D. Samuel Strime-
sius in Epistolâ Irenicâ: *Augustum Regem nostrum improbasse utiq,*

caibc-

ecathedrūq; Theologicis & suggestibus sacris Particularisimum penitus prohibuisse dissimulandum non est. Laudat magni Regis exemplum celeberrimi jam diu nominis Theologus, Daniel Severinus Scultzeus in Discussionē Universalissimi Reformati, Anno MDCCIII. optatque, ut & in cæteris, quæ universalitatem istam, ut Breverus loquitur, fermentatam, i. e. minus sinceram reddunt, ad nos accedant Universalistæ Reformati. Recenset dein longo ordine, quas adhuc illi cum Particularistis foveant hypotheses, universali DEi gratiæ è diametro adversas. E quibus prima est gratiæ Divinæ irresistibilitas; de quâ Strimesius: *mortalium nemo à malitiosâ resistantiâ circa determinationem Divinam immutabilem desistit.* Itemque: *universi mortales in usu verbi Spiritui Sancto malitiosè resistunt, ut q; ad momentum IMMUTABILIS determinationis, per quam QVOSDAM auditores indeclinabili modo redduntur eutabli.* Hæcne est universalis eaque seria & efficax DEI voluntas, quæ QVOSDAM tantum ad conversionem determinat, sine quâ tamè determinatione nemo à malitiosâ resistantiâ desistere potest?

V.

Locus Jerem. XXXI. 34. & Epistolæ ad Hebræos IIX. 11. longè difficillimus, Assertionē VII. tractatus, omnibus prope modum Interpretibus; antiqvis, recentioribus, crucem fixit. Verba sunt: *non docebunt ultra unusquisque proximum suum & unusquisq; fratrem suum, dicendo, cognoscite Jehovam: omnes enim cognoscent me à minimo eorum, ad maximum eorum, & peccati eorū non recordabor amplius.* Igitur, inqvis, in N. T. cessabit ministerium Ecclesiasticum & erit quisq; à Deo ipso & unctione; nullâ aliâ informatione indigâ, doctus? Quid pro Fanaticis clarius dici poterat? Adferemus nunc tantum ad lucem loco conciliandam, præbendamque accuratiori circa eundem meditationi occasionem varias doctorum sententias, I. De incolis triumphantis Ecclesiæ sermonem esse, qui ut alter alterum doceat, opus non habeant, afferunt Augustinus & Theodoretus. II. Non amplius laboriosâ institutione in N. T. opus esse, sed summâ facilitate cognitionem DEI impetrari posse, quippe longè clarius revocata, Theophylactus & Oecumenius. III. Cessaturam esse in N. T. onerosam

*n*erosam legum ceremonialium & forensium, ad Christum
 ducentium, explicationem, quam vulgus à doctoribus suis re-
 quisiverit, & Evangelicam simplicitatem à molestâ illâ operâ
 liberam futuram esse, Hieronymus. IV. De solis hoc Aposto-
 lis dictum esse, quod institutione aliâ nisi ipsius DEI & Chri-
 sti opus habituri non sint, Thomas Aquinas. V. Per cogni-
 tionem intelligi amorem, qui in primis Christianis tantopere
 flagrabat, ut excitatione opus non haberet, Franc. Ribera.
 VI. Non amplius ex Judæis tantum unum alterumq; docturum
 esse in N. T. ut in Veteri, sed omnes sine discrimine notitiam
 rerum sacrarum, dummodo non resistant, habituros, Judæos
 pariter & Græcos, Dorscheus. VII. Non humanâ infor-
 matione, ut lex in V. T. quippe naturâ nota, sed Divinâ ex ver-
 bo Evangelico DEum cognituros esse Novi T. fideles, Calo-
 vius. IIX. Non tam austerâ rigidâqve ad cognoscendum DE-
 um impulsione Christianos N. T. ac durum Judæorum popu-
 lum in V. T. opus habituros, sed promptissimo animo DEI no-
 titiam hausturos esse, Luc. Osiander. IX. In V. T. desiderâsse
 Judæos perfectiorem de Christo & mysteriis fidei notitiam,
 in N. T. hoc desiderium in effectum deductum esse, Heideg-
 gerus. X. Notitiam remissionis peccatorum in N. T. promitti,
 quam ignoraverit lex Veteris T. Hülsemannus. XI. Desiderium
 esse in N. T. visionem & Prophetiâ, & successuram esse ob signa-
 to canone perfectam DEI notitiam, Petrus van Hocke. XII.
 Non opus habituros esse Novi T. cives externâ illâ disciplinâ,
 quâ deducerentur ad ritus & ceremonias omnes ritè addiscen-
 das & sic ad exequendam conditionem Veteris T. annexam, sed
 in gratiam Evangelicam receptos spiritum amoris Domini acce-
 pisse, quo sponte, etiam sine institutione alienâ ad obsequium
 DEo præstandum ferantur, Schomerus. XIII. In V. T. Israëli-
 tam tantum Israëlitam, fratrem suum, docuisse, in N. T. quem-
 libet alterum informatum esse, Prücknerus. XIV. Non do-
 ceam in N. T. amplius esse legem, perfectè sub comminatio-
 ne æternæ maledictionis servandam, sed in cognitione fidei,
 per quam Novi T. cives justificandi & salvandi sint, novum
 fœdus acquieturum esse, Seb. Schmidius.

Sic Tu CASPARI constanter & alite fausta
 Progredere, incæpti operis decurre laborē;
 Præmia laturus non ære incisa notisque,
 Quælia tempus edax lento consumere tractu
 Scæpè solet vel livor iners aut turbida belli
 Tempestat: sed quæ vires acquirit ab ævo,
 Fama comes magnorum operum decus addita celsis
 Mentibus ac studiis; Tibi pronum Patria virtus
 Stravit iter facilesque vias ad culmina laudum,
 Ingeniique vigor superest & honesta cupido,
 Aude igitur magnum & quod postera secula loquantur,
 Æternum meditare decus, verumque laborem
 Suscipe, lata patet præstantibus area cœptis.
 Aggrediate viam & quo Te rapit ærula Tanti
 Res Patris ac prædulcis honos contende secundis
 Ominibus, nostroque novum jubar adde Lyceo.

Ita

*Nobil. Dn. Respondenti, Commensali suavissimo, de
 novo eruditionis specimine gratulatur*

JOH. ERN. SCHAPERUS, Acad. p. t. Rector.

*Nobilissime, Florentissime ac Clarissime DN. CASPARI,
 Fautor ac Amice æsumatissime!*

Nemo est, qui non laudabilissimos illos tuos conatus sum-
 mis evehat laudibus, dum ex scriniis tuis doctissimis do-
 ctissimos Celebriorum Majorum Tuorum labores publice
 nobis sistis. Vix annus elapsus est, quo B. Tui Parentis, Theo-
 logi quondam Consummatissimi, elegantissimum de Studiis
 Academicis publicabas tractatum. Nunc & Beati tui avi, Bre-
 veri, Theologi non minori laude digni, deque Ecclesia Rigen-
 si longe meritissimi, publice quondam ventilatum laborem
 denuo recusum publicæ ventilationi Academicæ sistis. Inter-
 vis ita toti Orbi literario, inservis beatis Majorum manibus &
 Tibi inservis. Orbi literario inquam, communicando ea, ex
 quibus nonnisi summa in eum redundat utilitas. Beatis Ma-
 jorum

H

Adiunt vota Tibi. Tu modò quo viam
Monstrat fama favens & decus & genus
Felici augurio nitere fervidus.

Quicquid Arndia vis valet
Id totum auspiciis devoveo Tuis
O præstans Juvenis. Sic mihi sic Tibi
Salvus FECHTIADES vivat & inclytum
Nomen per solidos ferat.

*In monumentum amoris erga Nobiliss. ac Clarè doctum
Dn. Respondentem, Amicum honoratissimum, avitam
de Testamentis doctrinam feliciter revolventem, odam
hanc gratulatoriam subnectere voluit*

CAROLUS ARNDIUS, Prof. Publ.

At Nobilissimum atq; Clarissimum

DN. GEORG. CASPARI, Riga-Livonum,

S. S. Theol. & Philos. Consecrancum solertissimum, Commilitonem
meum diligentissimum pariter atq; amicissimum,

QUæ hæreditario jure à Parentibus ad liberos transeunt corporalia bona, quamvis
divinum haberi donum mereantur, longè tamen iis excellentiores æstimantur
oportet, si quæ ab illis ad hos propagatæ fuerint, animi virtutes, Nullius eqvidem
judicii hominem crediderim, qui quæcumque avorum merita posteris eorummet sine
discrimine gloriæ ducenda esse sibi persuaserit; veruntamen ubi optimè meritum
parentum non insistere tantum vestigiis filii conatur, sed summa quoque cum te-
nacitate in iisdem pergunt, tantum certè assequuntur honoris, quo majus nihil est.
At quisvis avais unice ex meritis satis sibi parati laudis putat, ipse nil laude dignum
præstans, tantum abest ut honoribus tractandus sit, ut culpandus potius eò magis
veniat atque vituperandus. Eo quis enim negare audeat, ut virtutibus dignum, ita faci-
norum turpitudine indignum se suis Majoribus reddere quæpiam posse? Qui ergo
filium suorum ad se redundare parentum merita vult, eorum omninò imitetur virtu-
tes, necesse est, idque maximum ipsi gloriæ non spernendæ argumentum erit. Opti-
mè proinde Tu hæc fecisti, Amice æstimatissime! qui & Parentis & Avi tuorum,
Ἰὼν τῶν ἐν ἀγίοις, exempla quotidiè ob oculos Tibi versari voluisti. Viri fuerè
illi non exiguorum in Ecclesiâ pariter & Republicâ literariam meritum, quo-
rum quoscunque inter bonos perennatura memoria est. Sed ab eis natum esse nun-
quam satis tibi habuisti, quin omni semper annis operâ sis, ut tantis Parentibus Te
dignum filium demonstrares eosque imitando aliis, quod imitarentur, exemplum.
Unanimi id, scio, fatebuntur consensu, quosquod Te norunt, omnes. Et qui aliter po-
terunt? Vident namque animum tuum intentum in eo unice ac fixum esse, ut citato

carum ad solidæ eruditionis culmen adscendere properes, Idcirco nihil negligis eo-
 rum, quæ magis magisque ex cultum redlere ingenium tuum possunt, quæ cuncta
 tantâ cum aviditate arripis, ut inexhausta tua sciendi cupido vix unquam satiari
 posse videatur. Non dubito, quin & alii idem in Te animadvertant, quod quotidie
 sernere mihi licet. Postquam enim Te privatissimæ meæ in Philosophicis instructio-
 ni concredidisti, singulis sine interruptione septimana diebus Te & proposita attentè
 auscultantem conspicio & ad interrogata promptè respondentem audio. Cumq; sic
 eum Theologiâ Philosophiæ conjungis studium, quid promittere à Te aliud no-
 bis possumus, quam quod hac incedens viâ in interiora Scientiarum usque penetra-
 turus sis? Fac modo, ut cepisti, pergas; reviviscant in Te BREVEUS atq; DA-
 VID ille CASPARI, quorum apud posteros memoriam conservare laudabilissimo
 sanè instituto aunitis, Edito enim haud pridem è mser. B. Parentis tui solidissi-
 mo *de futuri Theologi Studii Philologicis & Philosophicis* Tractatu, jam nunc &
 de Avi manibus benè mereri studeas, non indignum Te tanto Viro nepotem exhibi-
 turus, Cujus ante annos LIII, in illustri ad Albim Academiâ conscriptam & B. Ja-
 cobo Martini Præside habitam *De Testamentis Divinis* Dissertationem iterum
 nunc à Te defendendam recudi eum fecisti, facile prævideo, qui, quod in hoc tuo
 proposito taxent, se reperisse sibi persuadent, futuros non paucos esse. Verum enim
 vero dum recte rem hanc mecum reputo, talem eam invenio, quam improbare non
 potest, nisi qui, Parentum eruditos labores à filiis pretiosissimi thesauri loco haben-
 dos esse, ierit inficias. Noli proinde permittere, ut abs quoquam ab hoc tuo deter-
 reare insilito, quin firmiter potius in eodem persistas, & non infirmam, auguros,
 apud rerum peritos laudem mereberis, Ad quod non minus ac reliqua Studia tua
 scelestem Tibi benedictionem apprecor voceoque. Ita Vale, CASPARI Amicissime!
 remq; tuam ex voto age. Scr. Rosloch, d. 3, Octobr. Anno Sal. 1705.

Tuus

ad quamvis officia paratissimus

FRANC. ALB. ÆPINUS.

ERgò non deerunt Te nostræ efferre Camœnæ,
 CASPARI gentis gloria magna Tuæ,
 Quid pietatis honos & quid cura improba possit,
 Exemplò prodixit, s'avis amice, Tuò,
 Namq; in Te gliscit studiorum PATRIUS ardor,
 Et virtus magni vivida spirat AVI.
 Nunc hodiè specimen doctum anteriore peractum
 Inflauras annò pulpita docta tenens,
 Ritè tuos ceptus laudamus, namq; tuorum
 Majorum nomen, quo revirescat, agis,
 Pro studiis olim tantis Te fama manebit,
 Si quo ceppisti, sic pede semper eas,

Ut Nobilissimo & Praclarè docto Domino Respondens

GEORGIO CASPARI

ex intimo pectore gratulari voluere

COMMENSALES SCHAPERIANI.

00 A 6321

ULB Halle 3
002 925 397

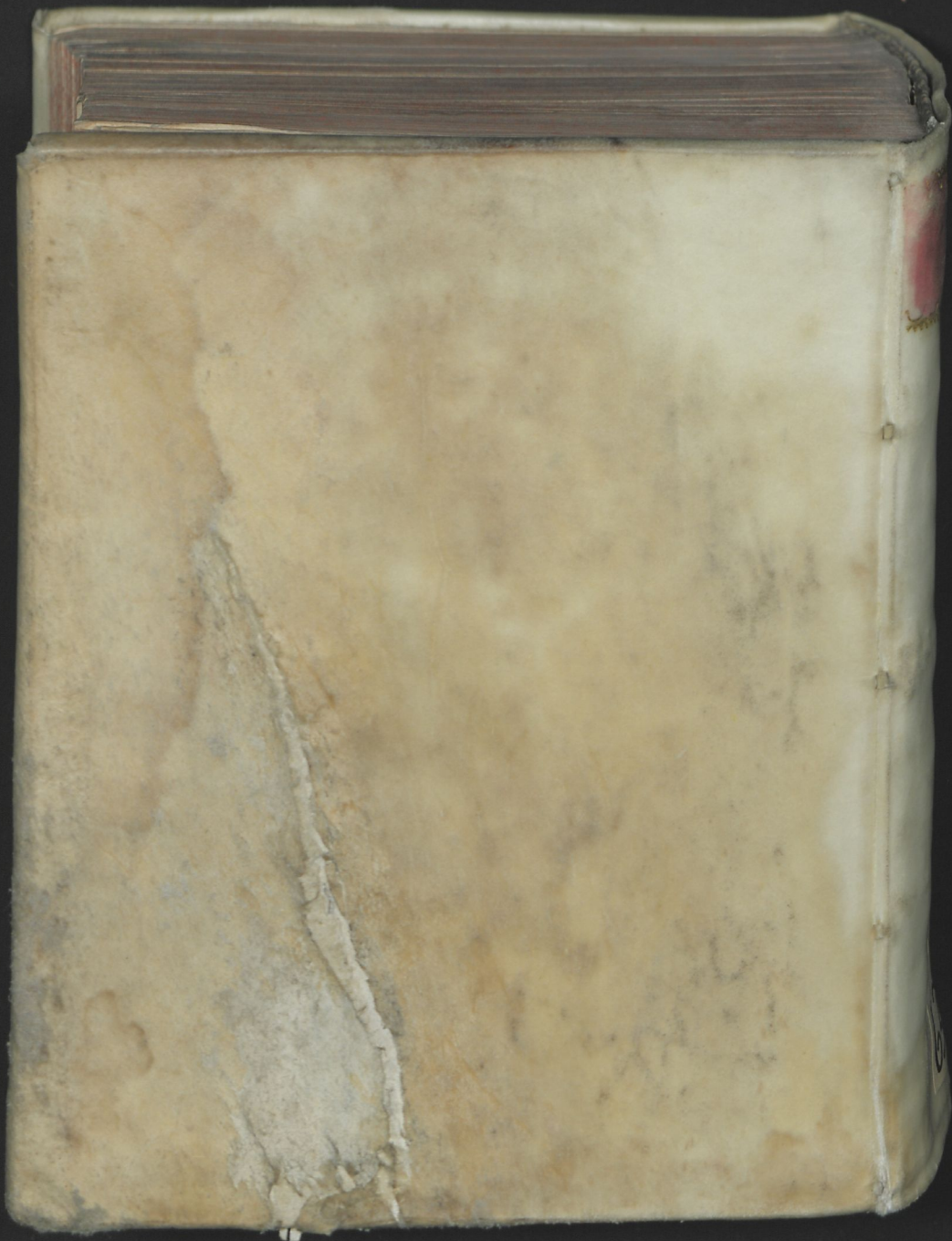

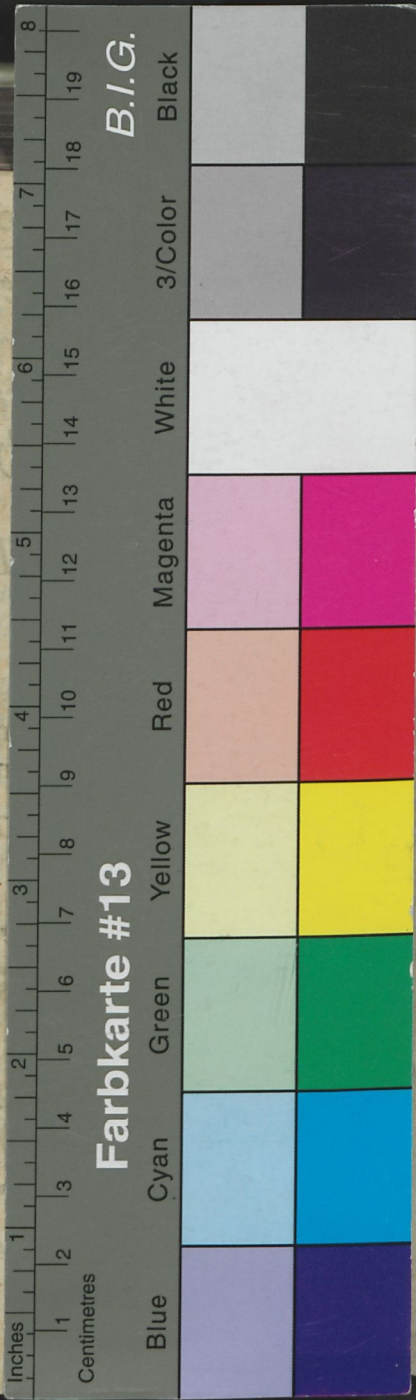
Stb.

Hi. 82

1012

JOHANNIS BREVERI,

ISLEBIENSIS,
SS.Theol. & Phil. Doctoris, in Gymnasio Rig. quondam Eloqv.
& Histor. P.P. & Scholæ Cathedral. Inspectoris, ac postea S.S.Theol.
Prof. Primarii, & demum Regii Ecclesiarum Rigenium Su-
perintendentis & Petrinæ Pastoris, Consistorii
Assessoris Primarii,

B. M.
DISSERTATIO THEOLOGICA
DE
**TESTAMENTIS
DIVINIS,**

ad illustrandum Oraculum Propheticum Jeremie XXXI. v. 31. seqq.

DEO FELICITER ADJUVANTE
et consensu Venerandæ Facultatis Theologicæ Rostochiensis,
PRÆSIDE

SUMME REVERENDO, AMPLISSIMO atque EXCELLENTISSIMO,
DN. JOANNE FECHTIO,
S.S.Theol. Doct. & Prof. Publico longè Celebratissimo, Consistorii
Ducalis Assessore Gravissimo, Districtus Rostoch. Superintendente
Vigilantissimo, Facult. Theol. Seniore & h. t. Decano maximè Spectabili,
Patrono, Præceptore, Hospite, ac in Christo Patre suo omni obsequio

ac pietate colendo,
in ACADEMIA, quæ est ad Varnum, perantiqua
ad diem XIV. Novembr. Anni MDCCV.

IN AUDITORIO THEOLOGORUM MAXIMO
horis consuetis
repetita vice

publico Eruditorum examini submittit
GEORGIUS CASPARI Rigâ-Livonus,
BREVERI Nepos.

ROSTOCHII, Typis NICOLAI SCHWIEGEROVII, Annotat. S. T. 17

